

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Marja-Liisa Sepman

**KRÜPTOVÄÄRINGUTE ARVESTUSE PROBLEEMID JA
VÕIMALIKUD LAHENDUSED**

Lõputöö

Õppekava MAJANDUSARVESTUS JA ETTEVÕTLUSE JUHTIMINE,
peaeriala majandusarvestus

Juhendaja: Ester Vahtre, EMBA

Tallinn 2019

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 8970 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Marja-Liisa Sepman .....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 154641BDMR

Üliõpilase e-posti aadress: mmarjaliisa@gmail.com

Juhendaja: Ester Vahtre, EMBA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	3
SISSEJUHATUS	4
1. KRÜPTOVÄÄRINGUTE OLEMUS	6
1.1. Raha olemus	6
1.2. Krüptovääringute olemus	8
2. KRÜPTOVÄÄRINGUTE ARVESTUS JA SELLE PROBLEEMID	13
2.1. Krüptovääringute arvestus	13
2.2. Krüptovääringute arvestus RTT 1 alusel	17
2.3. Krüptovääringute arvestuse probleemid ja nende võimalikud lahendused	20
2.4. Järeldused ja ettepanekud	32
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	38
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	41
LISAD	44
Lisa 1. Autori koostatud intervjuu küsimustik kommentaaridega	44
Lisa 2. Krista Teearu vastused	48
Lisa 3. Sander Kallasmaa vastused	56

LÜHIKOKKUVÕTE

Krüptovääringute arvestus on reguleerimata valdkond. Lõputöö eesmärgiks on määratleda krüptovääringute arvestusega seotud probleemid vääringute omandajate seisukohalt ning leida neile võimalikud lahendused. Selleks et eesmärgini jõuda, antakse ülevaade krüptovääringute olemusest ja nendega seotud arvestusest. Järgnevalt määratletakse peamised arvestuse probleemid ja pakutakse neile võimalikud lahendused.

Lõputöös kasutatakse kvalitatiivseid uurimismeetodeid:

- andmete kogumine Internetist (artiklitest, andmebaasidest, kodulehtedelt), raamatutest;
- poolstruktureeritud intervjuu raamatupidamiseksperdist ettevõtja Krista Teearu ning vandeaudiitorina tegutseva Raamatupidamise Toimkonna esimehe Sander Kallasmaaga.

Autor toob välja peamised krüptovääringute arvestuses esinevad probleemid ning käsitleb neid lõputöös lähemalt. Olulisemad probleemid on sobiva varaklassi ja arvestusmeetodi valik.

Hetkeseisuga tuleks Eesti finantsaruandluse standardi (EFS-i) alusel aruandeid koostavate ettevõtete raamatupidajatel, kellel on vaja krüptovääringuid kajastada, järgida Raamatupidamise Toimkonna tõlgenduses antud üldiseid suuniseid, kuid lubatud on päris palju loomingulisust. Lihtsustamaks otsust peamise küsimuse üle, kuidas aruandluses krüptovara kajastada ja millist arvestusmeetodit pidada, on autori ettepanek kõigepealt valida lähenemisviis krüptovääringute arvestusele.

Saab eristada n-õ definitsiooni välistamise meetodit ja ennekõike majanduslikust sisust lähtuvat mõtteviisi. Esimese puhul soovitab autor krüptovääringuid kajastada varude koosseisus (õiglasest väärtuses). Teise puhul soovitatakse kajastada finantsinvesteeringuna (õiglasest väärtuses), kuid vastavalt majanduslikule eesmärgile jäävad alles ka muud variandid (nt raha).

Võtmesõnad: Krüptovääring, arvestusmeetod, varaklass, terminoloogia, Raamatupidamise Toimkonna tõlgendus (RTT)

SISSEJUHATUS

Krüptovääringute ehk krüptoraha arvestus on aktuaalne, seni suhteliselt vähe uuritud ning kiiresti muutuv valdkond, mille kohta puuduvad konkreetsed regulatsioonid. Eestis on küll selle valdkonna kohta värskelt (2018. aasta sügisel) ilmunud Raamatupidamise Toimkonna tõlgendus, mis annab veidi üldiseid suuniseid, kuid detailne regulatsioon puudub. See omakorda tingibki krüptovääringutega seotud raamatupidamises probleeme, mida peaks teadvustama ja nendele lahendusi leidma.

Lõputöö eesmärk on määratleda krüptovääringutega seotud arvestuse probleemid vääringute omandajate seisukohalt ning leida neile võimalikud lahendused. Uurimisülesanded on järgmised:

- selgitada krüptovääringu olemust;
- käsitleda krüptovääringut raamatupidamise seisukohalt;
- leida krüptovääringute arvestusega seotud probleemid;
- pakkuda välja võimalikud lahendused (eelkõige EFS-i alusel aruandeid koostavate ettevõtete) krüptovääringute arvestusega seotud probleemidele.

Krüptovääringute omandajate all peetakse silmas ettevõtteid, kes erinevatel põhjustel soetavad endale krüptovääringuid (investeerimiseks, kauplemiseks, maksevahendina kasutamiseks) või võtavad selles vastu makseid. Lõputöös ei käsitleta arvestuslikke probleeme krüptovääringute väljaandjate või kaevandajate seisukohalt, samuti ei käsitleta tokenite arvestuse küsimusi.

Autor on allikatena kasutanud erinevate ekspertide krüptovääringute olemuse kirjeldusi ning ekspertide arvamusi nendega seotud arvestuse kohta. Lõputöös kasutatakse kvalitatiivseid andmekogumismeetodeid:

- andmete kogumine Internetist (artiklitest, andmebaasidest, kodulehtedelt), raamatutest;
- poolstruktureeritud intervjuu (Lisa 1) raamatupidamiseksperdist ettevõtja Krista Teearu ning vandeaudiitorina tegutseva Raamatupidamise Toimkonna esimehe Sander Kallasmaaga.

Töö koosneb kahest peatükist: esimeses peatükis antakse ülevaade krüptovääringute olemusest ning toimimisalustest ning teises peatükis käsitletakse krüptovääringuid raamatupidamise seisukohast ning tuuakse välja nendega seotud arvestuse probleemid ja võimalikud lahendused.

Krüptovääringute arvestuse probleemid on nendega seotud raamatupidamises ette tulevad küsitavused või raskused. Probleemid määratletakse teoreetiliste allikate, autori seisukohtade ning intervjuude alusel. Võimalikud lahendused esitatakse inspireerituna intervjuudest.

1. KRÜPTOVÄÄRINGUTE OLEMUS

Selleks, et mõista krüptovääringute ehk krüptoraha olemust, on vaja kõigepealt aru saada tavalise raha olemusest. Esmalt selgitatakse lühidalt, kuidas toimib klassikaline raha ning antakse ka põgus ülevaade raha ajaloost. Järgnevalt käsitleb autor krüptovääringute olemust ja toimimisaluseid.

1.1. Raha olemus

Raha saab käsitleda mitut moodi. See on näiteks majanduse juhtimise ja rahanduspoliitika töövahend. Majanduse moodustavad inimesed ja nendevahelised suhted koos kaupade ja teenuste tootmise, liikumise ja tarbimisega. Sellest tulenevalt on raha funktsiooniks ka inimeste juhtimine. (Sauga 2018, 21) Raha põhiolemuse tuum pole muud, kui ükskõik, milline meetod vahetamaks üht väärtust teise vastu (Hosp 2018, 23).

Mistahes objekti saab käsitleda rahana, kui tal on järgmised omadused (Beggs 2017; Bower 2018):

- väärtuse hoidmine (hoiab oma ostujõudu),
- väärtuse vahetus (sellega saab soetada kaupu, teenuseid),
- väärtuse arvestusühik (selles on esitatud hinnad).

Veel on oluline avalikel turgudel eksisteerimine, sest sealt peegeldub reaalne likviidsus ja nõudlus/pakkumine, samuti vastuvõtlikkus ning kaupmeeste olemasolu (Sauga 2018, 22).

Raha kui väärtuse edastamise vahendit on kasutatud alates sellest, kui suuremad kogukonnad tsivilisatsiooni ajaloos hakkasid tõsisemalt majanduslikku koostööd arendama. Tsivilisatsiooni ja tehnoloogia arenguga paralleelselt on ka raha olnud pidevas muutumises. (*Ibid.*, 20)

Väiksemates kogukondades saab väärtusi vahetada ja edastada kaubana. Mõnes üksildases piirkonnas on tänaseni veel kasutusel bartertehingud. (*Ibid.*, 21) Sellised tehingud toimivad aga

seni, kuni üksteist teatakse ja usaldatakse. Kui aga kogukond suureneb juba üle 100 piiri, siis tekib tavaliselt vajadus universaalsema käibevahendi järele, kuna majanduslikud nõudmised kasvavad. (*Ibid.*, 22) Inimesel on ka raske leida sobivat tehingupartnerit, kellega kaubavahetuse käigus saaksid mõlemad omale vajaliku kauba või teenuse (Surowiecki 2012).

Äsja mainitud tõsiasi, et süsteem toimib vaid seni, kuni on usaldus, kehtib igal pool. See annab selgelt mõista, et inimeses peab tekitama kindlustunde. Seega mistahes käibevahendi kasutusse viimisel on üheks väga oluliseks aspektiks usaldusväarsuse loomine. Seda saab luua mitut moodi. Näiteks väikses kogukonnas toimivad bartertehingud, kuna usaldus tekib sellest, et inimesed tunnevad üksteist. Usaldusväärse sünonüümiks on järele proovitud: järelikult tuleb kinnitada, et mingisugune süsteem on järele proovitud ja selle kaudu antakse mõista, et see toimib.

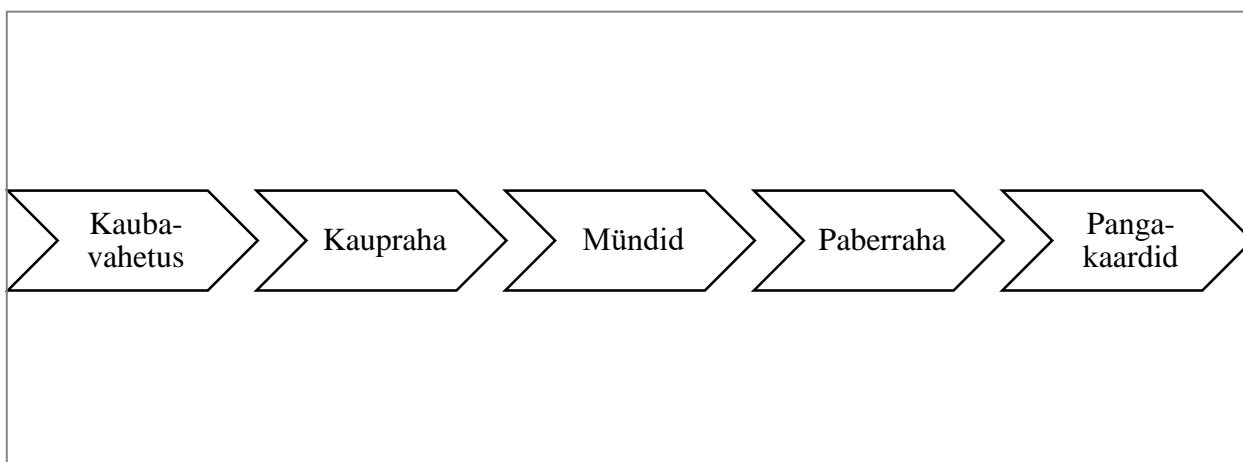
Varasemast ajast on tuua erinevaid näiteid, mida on usaldatud erinevates piirkondades n-ö rahana toimivate asjadena (Sauga 2018, 22): kiviraha (kivikettad), teokarbid, sool, kohvioad, tulbisibulad, tööriistad, siid, hõbeda-, raua- ja pronksikangid. Väärismetallist münte hakati Antiik-Kreekas vermima umbes VI–V sajandil eKr (*Ibid.*, 24). Kõikidest vääringutest on siiski vanim ja tuntuim kuld, kuid selle kasutamisel rahana on mitmeid puudusi (võltsimine, raske kanda, ei ole hea arvestusühikuna). See ajendas inimkonda otsima paremaid alternatiive. (Hosp 2018, 24–26)

IX sajandil kasutati Hiinas esimest korda paberit rahana. Paberraha oli alati väärismetalliga tagatud. (Sauga 2018, 25) See kontseptsioon kehtis kullastandardina kuni maailmasõdadeni, mil Suurbritannia ja USA selle süsteemi ajutiselt kaotasid. Teise maailmasõja järel loodi taas uus kindel rahvusvaheline rahakursside süsteem, mis toetus kahele alusele: USD-le ja kullale. Dollar oli tagatud kullaga kuni 1971. aastani, mil kullastandard lõplikult kaotati. Sellest ajast tänaseni ei ole enam maailmas kasutusel ühtegi laiemalt levinud raha, mis oleks tagatud füüsilise varaga. Täna tagab usalduse valitsuse lubadus kasutada kindlat raha maksude kogumiseks, samas vääringus väljastatakse laenu, üldine kasutus ja aja jooksul välja kujunenud usaldus. (*Ibid.*, 26)

Ajaloost selgub, et raha on midagi, millesse kollektiivselt usutakse ja mida iganes kujutletakse seda olevat (vt Joonis 1). Näiteks tänapäeval on inimestel raha pangaarvel – nad usuvad, et see on seal ja kasutavad ostude tegemiseks pangakaarti, reaalselt raha ei puudutata. (*Ibid.*, 22) Kui

inimesed usuvad, et miski toimib väärtuse edastamise vahendina, siis see tekitab nõudluse. Nõudluse ja pakkumise suhe annab rahale, nagu igasugusele varale, väärtuse (*Ibid.*, 23).

Joonis 1. Raha ajalugu
Allikas: Sauga (2018, 24–27), autori koostatud

1.2. Krüptovääringute olemus

Krüptovääring on digitaalraha üks alaliike, s.o alternatiiv füüsilisele rahale (paberrahale ja müntidele). Digitaalraha on digitaalses vormis ühik, mis esindab mingit vääringut. Digitaalraha jaguneb veel kaheks: virtuaalraha ja krüptoraha. (Mis on krüptoraha? 2018)

Virtuaalraha kasutatakse näiteks arvutimängudes (tokenid, krediit). Krüptovääringuks nimetatakse rahasüsteemi, mida iseloomustab krüptograafilistel alustel saavutatud turvalisus, detsentraliseeritud isereguleeruv maksetesüsteem ja võrgu ning tarkvara läbipaistvus. (*Ibid.*)

Virtuaalrahad ja krüptovääringud jagunevad veel olenevalt sellest, kuidas on välja töötatud emiteerimisloogika, kas lähtekood on avalikkusele kättesaadav ja kuidas toimub üldiselt kogu arenduse juhtimine. Eeltoodust tulenevalt võib eristada kahte liiki rahasüsteeme: hajutatud ning tsentraliseeritud. Hajutatud krüptovääringuid saab kasutada ilma kolmandate osapoolteta (pankadeta). Raha saab saata ilma tsentraalse vahendajata Interneti vahendusel ükskõik, kellele. (*Ibid.*) Tänapäevaks tuntum hajutatud krüptovääring on Bitcoin, kuid on olemas veel ligi tuhat erinevat krüptovääringut ning erinevaid krüptovarasid (krüptovääringud ja tokenid) kokku on üle 2000 (CoinMarketCap 2018). Krüptovääringute seast võib leida ka mõned tsentraliseeritud, näiteks Onecoin (Mis on krüptoraha? 2018).

Hajutatud krüptoraha süsteemi üks näide on Bitcoin. Bitcoin süsteem on protokoll põhjal loodud avaliku lähtekoodiga tarkvara ja keskse osapooleta P2P võrgustik (*Ibid.*). Bitcoin suure algustähega on tarkvara, mis võimaldab selle süsteemi valuutat *bitcoin*'i üle kanda ja hoida (Burniske, Tatar 2018, 41). *Peer-to-peer* võrgustik on n-ö arvutivõrk, mille sõlmedes on arvutid, ning iga arvuti saab teiste jaoks toimida serverina, võimaldades ühist juurdepääsu failidele (tehingute andmetele), ilma et oleks vajalik keskserver (Peer-To... 2018). P2P võrgu sõlmedes olevad arvutid peavad koos andmebaasi, mis kajastab kõiki tehinguid ning *bitcoin*'ide kuuluvust aadressaatidele (omanikele) ja osalevad kaevandamisel ning tehingute läbiviimisel. *Bitcoin* ehk krüptograafiline valuuta on käsitletava süsteemi rahaühik. (Mis on krüptoraha? 2018)

Süsteemi andmebaasi võib nimetada ka avalikuks raamatupidamisregistriks või tehinguplokkide ahelaks. Plokiahel kajastab kogu ringlevat s.t kaevandatud raha ning muidugi ka sellega tehtud tehinguid. Lisaks on seal olemas info kõigi kontode kohta, millega krüptovääring on seotud olnud. (*Ibid.*)

Krüptovara kasutamise juures mainitakse tihti ka anonüümsust, pigem oleks õigem sõna pseudo-anonüümsus. Ahelas on kõigil kasutajatel aadressid, mis toimivad sarnaselt nagu IP-aadressid Internetis. (Veerpalu, Demchuk 2017) Kui üks arvuti või seade saadab teisele päringu, s.o näiteks mingi Interneti aadressi sisestamine brauseri aadressiribale, siis see päring saab kaasa ka vastava päringu teinud arvuti või seadme IP-aadressi. Selle järgi teab päringusaaja, kuhu arvutisse on vaja lehekülje sisu saata. (Mis on IP... 2018)

Bitcoin'idega tehtavad tehingud vajavad plokiahela aadressi (e-rahakotti), kuid isikunime või koduaadressi süsteemis avalikult ei näe. Sellist anonüümsust võib pidada pseudo-anonüümsuseks. (Veerpalu, Demchuk 2017)

Kaevandamine ehk töötõendus

Kaevandamine (nimetatakse ka töötõenduseks) on protsess, mille käigus kaevandajad moodustavad juba kontrollitud tehingutest ülimat ressursi (elektrienergiat) nõudva arvutusega tehinguplokke ja saavad selle eest n-ö auhinnaks ringlusesse lastavaid uusi *bitcoin*'e. See on kompensatsioon kaevandajatele nende panuse eest süsteemi turvalisuse ja tööhoidmise heaks. (Mis on krüptoraha? 2018; Burniske, Tatar 2018, 46–47) Nende samade auhindande jagamise kaudu toimub ka uue raha hajutatud võrku emiteerimine (Sauga 2018, 69). Usaldus

krüptovääringu vastu tekib kindla registri alusprotokolli (avalik tehingute andmebaas, toimunud tehinguid ei saa muuta) ning registri hajutatud kontrolli tõttu, ehk kaevandajate töö kaudu (Veerpalu, Demchuk 2017).

Uute *bitcoin*'ide ringlusesse laskmine on nutikalt reguleeritud eesmärgiga tagada läbi aegade *bitcoin*'i defitsiit ja kindlustada selle kaudu tulevikus krüptovääringu väärtuse tõus. Protokolli on sisse kirjutatud uute *bitcoin*'ide väljastamise loogika, mis ei ole mõeldud muutmiseks ja seda ei saa muuta. (Sauga 2018, 73)

Kaugemas tulevikus (kui *bitcoin*'ide emissioon on lõppenud - 2140. a) eeldatakse, et Bitcoin'i võrku kasutatakse piisavalt, ülekandeid toimub rohkesti ning ülekannetest tulenevad teenustasud on piisavalt suured, et motiveerida kaevandajaid jätkuvalt teenust osutama (Mis on krüptoraha? 2018; Sauga 2018, 69).

Kaevandaja kasutab spetsiaalset riist- ja tarkvara (Mis on krüptoraha? 2018). Alguses oli võimalik krüptovääringute kaevandamiseks kasutada sülearvutit ja lauaarvutit, kuid mida rohkem kaevandajaid võrguga liitus, seda keerukamaks läks algoritmide lahendamine ning oli tarvis võimsamat riistvara (Sauga 2018, 66). Kaevandamiseks vajaliku arvutusressursi suurenemine on esile kutsunud kaevandajate koostöö (*mining pools*), mille eesmärgiks on arvutusressursside koondamise abil suurendada potentsiaali uute *bitcoin*'ide teenimiseks (Mis on krüptoraha? 2018).

Tehinguplokk moodustatakse võrgu poolt juba kontrollitud, kuid seni veel tehinguplokkidesse lülitamata tehingute andmetest. Kinnitamaks tehinguploki õigsuse ning võltsimiskindluse arvutatakse tehingute andmete alusel krüptograafiline räsi, mis saab ploki osaks ja see peab vastama Bitcoin'i protokolliga etteantud reeglitele. (Räsi käsitletakse veidi pikemalt allpool.) Selle arvutuse aeg on fikseeritud protokollis: arvutus peab kogu kaevandajate võrgustikul võtma aega ligikaudu 10 minutit. Kui kaevandamine võtab rohkem aega, vähendab võrk automaatselt arvutuse keerukust ja vastupidi. Ühte tehinguplokki võib erinevatel ajamomentidel kuuluda väga erinev arv tehinguid. (*Ibid.*)

Tehingud krüptovääringutega

Krüptovääringutega tehingute tegemiseks on vaja n-ö rahakotti, mis moodustub krüptovaluuta

omaniku identifitseerimist võimaldavatest tõenditest, mille abil pääseb omanik oma rahale ligi ja saab tehinguid teha. Ühel inimesel võib olla mitu rahakotti. (Mis on krüptoraha? 2018) Kuna krüptovääringuid pole reaalselt võimalik müntidena hoida, siis mündid säilitatakse ploki ahelas ja sealt nad ei liigu kuhugi (Hosp 2018, 64). Selleks ongi vaja n-ö rahakoti rakendust (*wallet*), millel on kaks peamist ülesannet privaatvõtme hoidmine ja haldamine ja ülekannete loomisel osalemine (Sauga 2018, 147). Rahakotte on mitut tüüpi, kuid levinud ja lihtsaim viis on kasutada teenusepakkujate rahakotiteenust, mille puhul hoiab ja haldab vahetuskeskkond (nt Coinbase) ise privaatvõtmeid (*Ibid.*, 148).

Bitcoinisüsteemis on kasutusel avaliku võtme krüptograafia. Iga andmebaasi kirje omistab teatud koguse krüptovääringut kindlale aadressile. Aadress on krüptograafilise võtmepaari avaliku poole kontrollsumma (*hash*-väärtus ehk räsi). Räsi käsitletakse pisut lähemalt järgmises lõigus. Võtmepaari privaatset poolt teab ainult selle omanik. Seda läheb tarvis kellelegi teisele raha ülekandmisel. (Mis on krüptoraha? 2018) Privaatsest võtmest on krüptoalgoritmiga võimalik tuletada avalik võti, kuid vastupidi mitte. Seega see krüptoalgoritm on asümmeetriline. Privaatvõtmega allkirjastatakse ülekanne ja ülekande saab avada ainult see, kellele see saadeti, kuna n-ö rahakoti aadress on privaatse võtmega seotud avalik võti. (Sauga 2018, 59–60)

Nagu eespool mainitud, siis tehingud koondatakse tehinguplokkideks. Igal ploki on unikaalne plokiräsi (*hash*), mis genereeritakse tehingute andmete alusel mingi kindla räsi algoritmiga. Nendel algoritmidel on ka nimetused, näiteks Bitcoinis räsi algoritm on SHA-256, Litecoinil *scrypt*. (Mis on krüptoraha? 2018) Räsi on üks tähtsamaid komponente, milleta krüptograafia ei toimiks. Tehnoloogia on juba 60 aastat vana. Piltlikult võib räsimit (räsi valmimist) võrrelda paberi laskmisega läbi paberihundi, algset dokumenti enam kokku panna ei ole võimalik s.t väljundist ei saa sisendit tuletada. Seega räsifunktsioon on sarnaselt eespool mainitud krüptoalgoritmiga asümmeetriline. Räsifunktsiooni kasutamine võimaldab minimeerida andmebaasides vigu ning tagab turvalisuse (kaitse häkkerite vastu). (Sauga 2018, 55–56)

Krüptovääringu aadressi inimloetav kuju on 33 tähemärgist koosnev tekstijupp, näiteks „1rYK1YaEGa59pI314159KUF2Za4jAYYTD“. Aadressi esimene täht on kõigil krüptovääringutel erinev. Näiteks *bitcoin*-il on esimene tähemärk 1 ja *litecoin*-il L. Igaüks võib luua niipalju erinevaid aadresse, kui tahab ja hallata jõuab. Aadresside loomine toimub hetkega ning ei vaja võrguga suhtlust. Ühekordsete ja eesmärgipäraste aadresside kasutamise kaudu saab säilitada anonüümsust. (Mis on krüptoraha? 2018)

Bitcoin protokoll ja selle parameetrite varieerumine

Enamik krüptovääringuid baseeruvad Bitcoin protokollil, s.t need on selle mingis osas muudetud variandid (Mis on krüptoraha? 2018). Samas tuleb ka mainida, et üha rohkem tuleb turule ka n-õ nullist genereeritud ning teistsugustel põhimõtetel baseeruvaid krüptovääringuid (nt tuntumad Monero, IOTA) (Mis on krüptoraha? 2018; Sauga 2018, 132, 137).

Bitcoin protokollil baseeruvatel krüptovääringutel (nt *litecoin*, *auracoin*, *peercoin*, *NXT*, *Bytecoin*) võivad varieeruda näiteks järgmised parameetrid (Mis on krüptoraha? 2018):

- võrgu ülalhoidmise põhimõte;
- ploki räsi algoritm;
- plokkide genereerimise aeg;
- eelkaevandatud kogus;
- emissiooni kogumaht.

2. KRÜPTOVÄÄRINGUTE ARVESTUS JA SELLE PROBLEEMID

Krüptovääringute arvestus on keeruline valdkond, kuna tegemist on laias plaanis uue rahatüübi, toote või varatüübiga. Selle üle arvestuse pidamine ei ole selgelt reguleeritud. Eestis on selle kohta värskest ilmunud Raamatupidamise Toimkonna poolne tõlgendus RTT 1, kus nad annavad omapoolseid üldiseid suuniseid krüptovara arvestuse kohta.

2.1. Krüptovääringute arvestus

Raamatupidamise seisukohalt on krüptovääring virtuaalne raha, vara või vahend, millel on järgmised tunnused (Tearu artikkel 2018):

- füüsiliselt ei eksisteeri;
- ei ole tagatud reaalse varaga;
- ettevõtte põhitegevuses seda ei kajastata;
- ametlikult reguleerimata ning keskpankade poolt aktsepteerimata;
- ei kaasne lepingulisi nõudeid teise poole suhtes;
- avalikult kaubeldav (turuväärtus on olemas);
- äärmiselt volatiilne (väärtus muutub kiiresti ja palju);
- vahetatav muude varade vastu (vähemalt suuremad ja tuntumad).

Krüptoraha on niivõrd uus valdkond, et selle kajastamine pole raamatupidamist puudutavates seadustes reguleeritud. Samuti ei ole selles osas spetsialistide poolt välja kujunenud ühist arusaama. Üks on selge, krüptovääring on mingisugune vara, kuid vajalik on ka välja selgitada, millisesse varaklassi võiks ta liigitada. (*Ibid.*)

„Raha ekvivalendiks“ ei saaks teda liigitada, kuna definitsioon näeb ette turuväärtuse muutumise riski puudumise, krüptovääring on aga väga volatiilne. „Nõuete“ alla ta ka ei sobi, sest nagu eespool mainitud, siis puudub lepinguline nõue teise poole vastu saamaks raha või mingeid muid varasid. „Muud finantsvarad“ (finantsinvesteeringud) ei tule samuti kõne alla, sest krüptovääring

ei ole seotud mingi teise ettevõtte omakapitaliga, s.t ta ei ole aktsiatega või tuletisinstrumentidega sarnane: puudub lepinguline vahetusõigus. (*Ibid.*) Näiteks *bitcoin*'idega ei kaasne lepingulist õigust saada finantsvara (Teinberg, Trunin 2017). Samuti ei ole võlakirjadega sarnasust, kuna lepinguline nõudeõigus puudub (Tearu artikkel 2018). Samas Kanadas näiteks peetakse krüptoväeringut tihti investeringuks (see pole seaduslik maksevahend) ja sarnaselt muudele väärtpaperitele võib selle üle ka arvestust pidada (Wang 2018). Seega ei saa sedagi varianti päris välistada. Veel jääb alles kolm võimalikku varianti, kuidas krüptoväeringut kajastada (Tearu artikkel 2018): raha, varud, immateriaalne põhivara. Lisaks võiks tuua veel eraldi variandina välja kajastamise IAS 38 (*International Accounting Standard* 38) alusel immateriaalse varana (An Introduction... 2018, 8; Accounting... 2018; Paul, Currie, Ohl 2018, 3).

Väike- ja keskmise suurusega ettevõtete rahvusvahelise finantsaruandlusestandardi (SME IFRS-i) terminite sõnastiku järgi tähistab raha „sularaha ja nõudmiseni hoiuseid“ (SME IFRS). Erinevalt USA-s kasutatavast „raha“ definitsioonist ei ole eeltoodud seletuses mainitud, et keegi peaks raha tagama või juriidiliselt jõustama. Raamatupidamises kuulub raha finantsinstrumentide alla. (Tearu artikkel 2018) Finantsinstrument on leping, millest tulenevalt tekib ühele osapoolle finantsvara ning teisele vastavalt finantskohustus või omakapitaliinstrument (RTJ 3 p 5; IAS 32 p 11). Välisvaluutas arvel olevad rahalised varad tuleb aruandekuupäeval ümber hinnata vastavalt kehtivale valuutakursile ja ümberhindluse tõttu tekkinud valuutakursside vahed kajastatakse kasumiaruandes vastavalt, kas valuutakursi kasumi või kahjumina (RTJ 1 p 94).

Sisuliselt on krüptoväering ja raha sarnased: see on virtuaalne, ei ole millegagi tagatud ega oma tarbimisväärtust, kuid sellel on olemas kokkuleppeline turuväärtus. Näiteks *bitcoin*'i, saab otseselt ka maksevahendina kasutada. Euroopa Kohus on traditsiooniliste valuutatehingutega sarnasuse alusel otsustanud, et krüptoväeringute ost ja müük (traditsioonilise valuuta vastu vahetamine ja vastupidi) on käibemaksust vabastatud. Siinkohal võiks ka tähelepanu pöörata sellele, et varude ja immateriaalse varaga, nagu enamiku muude varadega, tehtavad tehingud on käibemaksustatud. Otsuses mainitakse, et mittetraditsiooniliste valuutadega, mis ei ole seaduslikud maksevahendid, tehtavad tehingud on siiski finantstehingud. Oluline on, et tehingupooled aktsepteerivad vastavaid valuutasid kui seadusliku maksevahendi alternatiive. (Tearu artikkel 2018)

Krüptovaluuta tehinguid saab kõrvutada Forexi (valuutaturu) tehingutega: see teeb valdkonna loogiliseks. Võib isegi leida paralleeli krüptoraha ja väga volatiilsete eksootiliste valuutade

vahel. Samas ei ole „raha“ siiski täielikult sobiv krüptovääringute kajastamise variant, kuna krüptovääring ei vasta finantsinstrumendi definitsioonile. Tõenäoliselt juristid ei oleks samuti selle variandiga nõus, kuna raha peaks klassikaliselt olema rangelt reguleeritud ning keskpankade poolt juhitud. (*Ibid.*) IAS 7 (Rahavoogude aruanded) sätestab samuti, et raha on kassas ja pangas ning nõudmiseni hoiused, seega krüptovääringud sinna alla ei sobi (IAS 7 p 6). IAS 7 sätestab, et valuuta lasevad ringlusesse keskpangad: sellest lähtudes ei ole krüptovääringute kajastamine rahana juriidiliselt õigustatud (Teinberg, Trunin 2017; IAS 7 viidatud Teinberg, Trunin 2017).

Teine variant on kajastada krüptovääringuid bilansis varude all, ehk arvestust saaks pidada IAS 2 või Raamatupidamise Toimkonna juhendi nr 4 (RTJ 4) alusel (Tearu artikkel 2018; Teinberg, Trunin 2017; Accounting... 2018; Paul, Currie, Ohl 2018, 3). Varude all kajastatakse varasid, mida hoitakse selleks, et neid müüa oma tavapärase äritegevuse käigus või varasid, mida toodetakse müügiks tavalise äritegevuse käigus (lõpetamata toodang) või materjale ning tarvikuid, mida läheb vaja tootmiseks/ teenuse osutamiseks (RTJ 4 p 5). Varude kajastamiseks on üldiselt kaks varianti, kas soetusmaksumuses või netorealiseerimisväärtuses, vastavalt sellele, kumb on madalam. Börsil või mõnel muul reguleeritud turul kaubeldavate varude (vili, nafta) vahendajad kajastavad varusid õiglasest väärtuses, millest arvestatakse maha müügikulutused, muutustega läbi kasumiaruande (RTJ 4 p 19).

Kuna krüptovääringud ei ole üldiselt ettevõtte peamise äritegevuse osa ja seda ei oleks mõistlik kajastada soetusmaksumuses, siis ei sobi krüptovääringud kõige levinuma varatüübi alla. Samas on olemas teatav analoogia kaubeldavate varade ja õiglase väärtuse osas. Siinkohal tuleb arvestada, et juhul, kui valitakse varude kajastamine õiglasest väärtuses, siis on vajalik teha väike-ettevõtja aruanne, kuna mikroettevõtja aruandes ei ole võimalik õiglast väärtust kasutada. (Tearu artikkel 2018)

Üks võimalus on krüptovääringuid kajastada varude all n-ö immateriaalse (käibe-)varana, s.t mitte põhivarana. Veel võib tõmmata paralleeli kaupvara ehk müügiotel vara ja krüptovääringute vahele ehk siis kajastada neid õiglasest väärtuses, muutustega läbi kasumiaruande. (*Ibid.*) Peamiseks takistuseks võib pidada seda, et varude all kajastatakse tavaliselt materiaalseid varasid (Tearu artikkel 2018; Paul, Currie, Ohl 2018, 3). Kaupvarad (vili, nafta, metall) on ka realselt eksisteerivad materiaalsed varad ja neil on ka tarbimisväärtus

olemas. Krüptovääring on aga immateriaalne rahalaadne toode ja sellel puudub omaette väärtus. (Tearu artikkel 2018)

Kolmas variant on kajastada krüptovääringuid immateriaalse põhivarana (*Ibid.*). Immateriaalsed varad on mittemateriaalsed ehk füüsilise kujuta teistest erinevad varad. Immateriaalseid põhivarasid plaanib ettevõtte kasutada pikema perioodi jooksul kui üks aasta. (RTJ 5 p 6) Põhivarana kajastatakse ainult ettevõtte äritegevuse jaoks vajalikke varasid, mille kaudu teenitakse tulevikus eeldatavasti tulu. SME IFRS terminite sõnastik ütleb, et immateriaalne on eristatav füüsilise kujuta mitterahaline vara, mis on eristatav, siis kui seda saab eraldi või koos sellega seotud vara või kohustisega ettevõttest eraldada ja müüa, üle anda, litsentsi alusel kasutada anda, rendile anda või vahetada. Samuti on immateriaalne vara eristatav, juhul kui see tuleneb lepingulistest või muudest juriidilistest õigustest, sõltumata sellest, kas neid õigusi saab üle anda või eraldada ettevõttest või ettevõtte muudest õigustest ja kohustistest. (Tearu artikkel 2018; SME IFRS)

Immateriaalseid põhivarasid peab kajastama bilansis nende soetusmaksumuses, millest on maha võetud akumulieeritud kulum ja allahindlused, mis võivad tekkida vara väärtuse langemisel (RTJ 5 p 44). RTJ ei anna luba immateriaalse põhivara kajastamiseks õiglasel väärtuses, mida on aga võimalik teha varude puhul. Seega võib öelda, et krüptovääringuid ei oleks korrektne kajastada immateriaalse põhivarana, sest seda ei kasutata ettevõtte põhilise äritegevuse tarbeks ning samuti ei sobi arvestusmeetodiks amortiseeritav soetusmaksumus. (Tearu artikkel 2018)

Levinud on ka arusaam, et mitmed krüptovaluutat vastavad immateriaalse vara definitsioonile (An Introduction... 2018, 8; Accounting... 2018). Grant Thornton on seisukohal, et enamikel juhtudel sobib IAS 38 (Immateriaalsed varad) alusel kajastada krüptovaluutat soetusmaksumuses või ümberhindluse meetodil. Ümberhindluse meetodit saab kasutada, kui vastavat krüptovaluutat kaubeldakse aktiivselt turul. (Accounting... 2018; IAS 38 p 74–75) Nagu aga eespool näha, jagab Grant Thornton ka eeltoodud seisukohta, et krüptovääringute üle sobib mõningatel juhtudel ka arvestust pidada IAS 2 (Varud) alusel, kus on paika pandud juhised kaubavahendajatele (Accounting... 2018; IAS 2 p 3b).

Samas nendib Grant Thornton, et IAS 38 (Immateriaalne vara) alusel krüptovaluuta kajastamine ei ole siiski väga rahuldav ega intuiitiivne. Varade soetusmaksumusel võib olla vähene sarnasus nende tegeliku väärtusega. Samuti on keeruline kajastada ka ümberhindluse meetodil.

(Accounting... 2018) Selle meetodi kohaselt kajastatakse õiglase väärtuse tõusud muu koondkasumi all, kuid langused kajastatakse kasumiaruandes (An Introduction... 2018, 8).

Lisaks on krüptovääringutel teistest immateriaalsetest varadest erinev fundamentaalne olemus. Krüptovaluuta ei ole küll füüsilist substantsi, kuid paljud on kaubeldavad börsidel, erinevalt teistest immateriaalsetest varadest. Krüptovaluuta on loodud maksevahendiks kaupade või teenuste eest, enamikel immateriaalsetel varadel sellist eesmärki ei ole. Lisaks on krüptovääringud äärmiselt volatiilsed. (Paul, Currie, Ohl 2018, 4)

Audiitorfirmad PwC ja EY ei võta konkreetset seisukohta, millise bilansi kirje all võiks krüptovääringuid kajastada, kuid potentsiaalsete variantidena märgivad nad ära varud ja immateriaalsed varad (Paul, Currie, Ohl 2018, 3; Leopold, Vollmann 2018, 6–7; Daniel, Green 2018, 11). Küll aga leiab PwC, et õiglase väärtuse mudel sobib enamasti kõige paremini krüptovääringute arvestuse pidamiseks (Paul, Currie, Ohl 2018, 4).

IAS 8 ja SME IFRS lubavad konkreetse regulatsiooni puudumisel juhtkonnal liigitada tehing vastavalt asjakohasusele ja usaldusväärsusele (IAS 8 p 10–12; SME IFRS p 10.4). Krüptovääring lahterdub pigem käibevara alla ning korrektseks peetakse selle kajastamist õiglases väärtuses muutustega läbi kasumiaruande. Raha ja varud on ühed potentsiaalsed liigitused: mõlemal on head ja halvad küljed ja täielikult ei sobi kumbki. Soovitatakse valida, milline tundub õige ja viide peaks kajastuma arvestuspõhimõtetes, et vastaval real bilansis kajastatakse muu hulgas ka krüptovääringud õiglases väärtuses. (Tearu artikkel 2018) Arvestuspõhimõtetes oleks soovituslik avalikustada veel, missuguse reguleeritud turu hindades on näiteks *bitcoin*'id bilansis kajastatud, ning missugusel kasumiaruande kirjel kajastatakse õiglase väärtuse muutusest tekkinud kasum ja kahjum (Teinberg, Trunin 2017).

2.2. Krüptovääringute arvestus RTT 1 alusel

Krüptovara kajastamiseks annab suuniseid ka Raamatupidamise Toimkonna tõlgendus RTT 1. See dokument annab üldised juhised plokiahela tehnoloogial põhinevate instrumentide ehk PTP-instrumentide sh krüptovaluuta kajastamiseks. (RTT 1)

Rahvusvahelised organisatsioonid on esitanud erinevaid lähenemisi PTP-instrumentide arvestuse kohta, kuid Raamatupidamise Toimkonna poolse soovitusel RTS 1 väljaandmise ajaks ei ole IASB (Rahvusvaheliste Finantsaruandluse Standardite väljaandja) loonud vastavat valdkonda puudutavat regulatsiooni. (RTT 1 RTS 1)

PTP-instrumentide (sh krüptovääringute) kajastamiseks Eesti finantsaruandluse standardi alusel koostavates aruannetes annab Raamatupidamise Toimkond mitmed soovitusi, kuid detailides nad seda valdkonda ei reguleeri (*Ibid.*). Krüptovääringute jaoks sobiva arvestusmeetodi leidmiseks tuleks tähelepanu pöörata RTJ 1-le „Raamatupidamise aastaaruande koostamise üldpõhimõtted“, mis sätestab, et raamatupidamise aastaaruande koostamise ja avaldamise peamine eesmärk on anda asjakohast ja tõepäraselt informatsiooni raamatupidamiskohustuslase finantsseisundi, -tulemuse ja rahavoogude kohta. Oluline on, et aruande kasutajal oleks võimalik sellele toetuda oma majandusotsuste tegemisel. (RTT 1 RTS 1; RTJ 1 p 4)

Et informatsioon oleks aruandes esitatud asjakohaselt ja tõepäraselt peab selle tarvis olema ka majandussündmused registreeritud korrektselt ja kõikehõlmavalt. See tugineb kaalutletud ja mõistlikele hinnangutele, arvestuse alusprintsipidele, vara, kohustise, omakapitali, tulu ja kulu mõistetele. Majandustehingute sisu on ülimuslik, see tähendab, et tehingute kajastamisel raamatupidamises ja raamatupidamise aruannetes lähtutakse nende sisust isegi siis, kui see ei ühti nende juriidilise vormiga. (RTT 1 RTS 1)

Plokiahela tehnoloogial põhinevate instrumentide arvestusel on RTJ 1 §68 kohaselt võimalik, et raamatupidamiskohustuslane kehtestab endale ise sobivad arvestuspõhimõtted juhul, kui tegemist on väga erandlike olukordadega, näiteks spetsiifilise majandustegevuse valdkonnaga, kus toimkonna juhenditest ega SME IFRS-st lähtudes pole võimalik informatsiooni asjakohaselt ja tõepäraselt esitada. Arvestuspõhimõtete kehtestamisel peab raamatupidamiskohustuslane lähtuma sarnast valdkonda reguleerivatest toimkonna juhenditest ja SME IFRS-i peatükkidest, Eestis kehtivate õigusaktidega kooskõlas olevatest üldtunnustatud finantsaruandluse standarditest, vara, kohustise, omakapitali, tulu ja kulu definitsioonist ja vastava valdkonna rahvusvahelisest praktikast. (RTT 1 RTS 1; RTJ 1 p 68) Raamatupidamise Toimkonna hinnangul oleks eeltoodud RTJ 1 §68 rakendamine õigustatud, kui eeltoodud tingimused on täidetud. S.t osa PTP-instrumentide puhul võivad olla eeltoodud tingimused täidetud. (RTT 1 RTS 1)

Samuti tuleb silmas pidada, et RTJ 1 §8 sätestab, et juhtudel kui raamatupidamiskohustuslasel pole juhtkonna veendumuse kohaselt võimalik teatud toimkonna juhendi reeglite täitmisel kajastada õiglaselt ettevõtte finantsseisundit, -tulemust või rahavoogusid, peab aruande koostamisel lähtuma õiglase kajastamise nõudest. Sellel puhul tuleb selgitada aruande lisades toimkonna juhendite sätete mittejärgimise põhjuseid. (RTT 1 RTS 1 p 5; RTJ 1 p 8)

Raamatupidamise Toimkond on seisukohal, et tähtis on silmas pidada, et raamatupidamise aastaaruanne kajastaks PTP-instrumente aruande lugejatele arusaadavalt, arvestuspõhimõtted lähtuksid majanduslikust sisust ja oleksid võrreldavad analoogsete instrumentide arvestuspõhimõtetega. Peale selle peaks raamatupidamiskohustuslane selgeks tegema, milline on PTP-instrumentide soetamise ja hoidmise eesmärk ning vastavalt sellele leidma, kas tegemist on vara, tingimusliku vara või kuluga. Kui leitakse, et tegemist on varaga, tuleb leida sobiv varaklass. Järgnevalt on vaja leida kõige õigem arvestusmeetod, kas õiglane väärtus või mõni muu arvestusmeetod. Arvestusmeetodi valik sõltub näiteks likviidse turu olemasolust, vara kasutusotstarbest (maksevahend, vara väärtuse kasvatamine, ettemakse kaupade või teenuste eest). (RTT 1 RTS 1)

Raamatupidamise Toimkond märgib soovitusel, et aktiivsel turul kaubeldavat krüptovaluutat, näiteks *bitcoin*'i, võib raamatupidamises kajastada börsil kaubeldavate aktsiate eeskujul ehk õiglasel väärtusel (*Ibid.*). Seega iga aruandeperioodi lõpul määratakse instrumendi õiglane väärtus ning väärtuse muutused kajastatakse kasumiaruandes (SME IFRS p 12.8).

Raamatupidamise aruannete koostamisel on vaja rakendada muu hulgas konservatiivsuse printsiipi: aruande koostamisel tuleb olla ettevaatlik ja kaalutlev, et mitte varasid ja tulusid ülehinnata ja kohustisi ning kulusid alahinnata. Peab veenduma, kas PTP-instrumendil on olemas kõik vara tunnused ja leidma, kas näiteks õiglase väärtuse arvestusmeetodi jaoks on eeldused olemas. (RTT 1 RTS 1) Vara puhul on tegemist ressursiga, mida ettevõtte kontrollib tänu minevikus toimunud sündmustele ning sellest on oodata tulevikus majanduslikku kasu (SME IFRS p 2.15a).

Avalikustamise printsiibist lähtudes peab raamatupidamise aruandes esitama kogu informatsiooni ehk tervikliku pildi, mis annab aruande kasutajatele raamatupidamiskohustuslase kohta asjakohast ja tõepäraselt finantsinformatsiooni. Aruandes antakse ka infot muude oluliste asjaolude kohta, mis mõjutasid ettevõtte finantsnäitajaid aruandeperioodil või mõjutavad tõenäoliselt

tulevastel perioodidel. Tähtis on, et aruande tarbijate jaoks oluline info esitataks ka siis, kui see ei ole konkreetselt ühegi toimkonna juhendi poolt nõutud. PTP-instrumentide kohta avalikustatava informatsiooni hulk oleneb valitud arvestuspõhimõtetest, vastava varaklassi kohta Raamatupidamise Toimkonna juhendites nõutust ja juhtkonna hinnangust. Info, mis võib mõjutada aruande lugejate majandusotsuseid, tuleb avalikustada. (RTT 1 RTS 1)

Raamatupidamise Toimkond soovib kaaluda PTP-instrumentide kohta järgneva info avalikustamist (*Ibid.*):

- arvestuspõhimõtted,
- saldod aruande perioodi alguses ning lõpus,
- PTP-instrumentidelt teenitud kasumid/ kahjumid (kulud/ tulud),
- vastava PTP-instrumendi kirjeldus (olulised asjaolud).

2.3. Krüptovääringute arvestuse probleemid ja nende võimalikud lahendused

Kuna krüptovääringud on niivõrd uus ja kiiresti arenev valdkond nii Eestis kui ka mujal maailmas, siis kaasneb selle üle arvestuse pidamisega nii mõningaid probleeme. Krüptovääringute arvestuse probleemide all peetakse silmas küsitavusi, mis on seotud krüptovääringute raamatupidamisliku kajastamise, nende üle arvestuse pidamise ja aruandluses kajastamisega, s.t, et need on küsitavused, mis raamatupidajal võivad esineda, kui ta teeb raamatupidamist ettevõttele, kus on tegemist krüptovääringutega. Need on tingitud konkreetse regulatsiooni ja laiemast kohtupraktika puudumisest, mitmetimõistmisest.

Enamjaolt eespool käsitletud krüptovääringu arvestust puudutavate kirjalike materjalide, autori seisukohtade ning autori poolt läbi viidud intervjuude alusel on määratletud probleemid. Pakutavad lahendused on genereeritud inspireerituna intervjuust Krista Teeauga, kes on selle valdkonna kohta Eestis enim arvamust avaldanud ning teemaga kursis olev ja selle valdkonna kohta arvamust omav raamatupidamiskspert ja ettevõtja (vt Lisa 2) ning intervjuust vandeaudiitorina tegutseva Raamatupidamise Toimkonna esimehe Sander Kallasmaaga, kes on samuti sellel teemal kõnelenud (vt Lisa 3).

Krüptovaldkonna terminoloogia

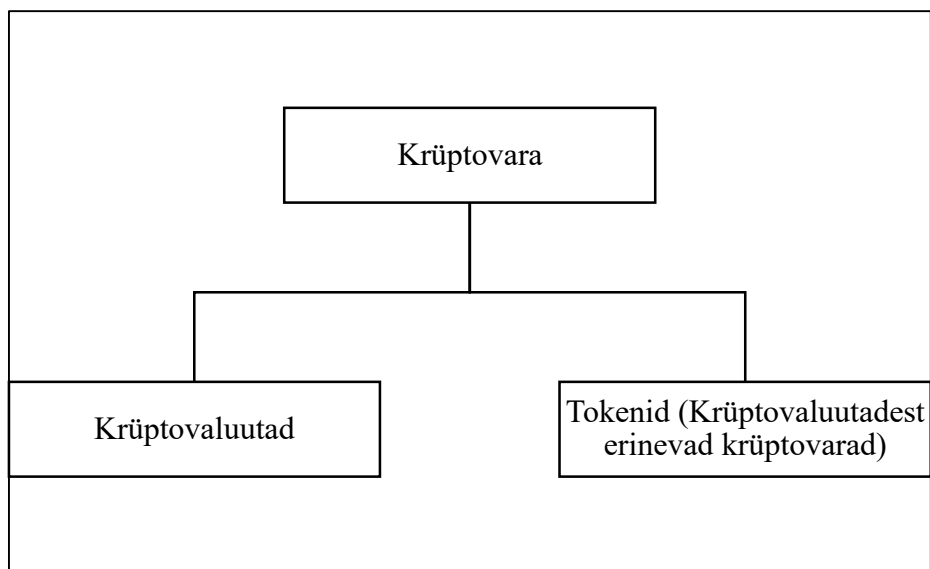
Esmalt tuleks raamatupidajal aru saada krüptovaldkonna põhilistest mõistetest, juba selles osas esineb mitmetimõistmisi. Näiteks RTT 1 annab suuniseid plokiahela tehnoloogial põhinevate instrumentide (PTP-instrumentide) kajastamise parima praktika kujunemiseks. Tõlgenduses on öeldud, et plokiahelal põhinevate instrumentide kohta kasutatakse väljendit PTP-instrumendid: „Plokiahela tehnoloogial põhinevad instrumendid (edaspidi PTP-instrumendid)...“. (RTT 1) Siinkohal tekib küsimus, kas PTP-instrumendid on samad, mis plokiahela tehnoloogial põhinevad instrumendid või tähistab see siin sama mis on P2P (*peer-to-peer*) võrgustikul põhinevad instrumendid. Oluline on teadvustada, et osa krüptovarasid ei põhine plokiahela tehnoloogial (Ripple, Byteball, IOTA) (Sauga 2018, 133, 135, 137). Jääb natuke ebaselgeks, kas nende raamatupidamislikuks kajastamiseks kehtivad ka need samad suunised.

Intervjuudest selgub, et PTP-instrumentide all mõeldakse konkreetselt plokiahela tehnoloogial põhinevaid instrumente, kuid seda Raamatupidamise Toimkonna tõlgendust RTT 1 võib kohaldada ka nendele krüptovaradele, mis ei põhine plokiahelal (Tearu intervjuu 2018; Kallasmaa 2018). Tõenäoliselt ei ole Raamatupidamise Toimkonna liikmed lihtsalt ülimalt süvitsi sellesse teemasse süvenenud, aga see on maksimum, mida nad tänasel päeval suutsid teha. Lisaks on PwC ja EY tulnud välja sellel sügisel oma seisukohtadega ja PwC analüüs on ka suure osas kooskõlas Rahvusvaheliste Raamatupidamise Standardite Nõukogu seisukohtadega. Võib loota, et järgmiseks aastaks tuleb välja ka IFRS-i tõlgendus ja selle alusel juba korrigeeritakse ka RTT-d. (Tearu intervjuu 2018)

Raamatupidamise Toimkonna tõlgenduses RTT 1 on mainitud mõistet „krüptovääring“ ning selle sünonüümideks on toodud „virtuaalväering“ ja „krüptovaluuta“ (RTT 1). See tekitab küsimuse, kas laialdast kasutust leidnud termin krüptoraha on ka sama, mis virtuaalväering või krüptovaluuta/ -väering. Oleks vaja välja selgitada, kas need kõik on sünonüümid ja tähistavad sama varatüüpi. Inglise keeles kasutusel olevate mõistete „*cryptocurrency*“ ja „*coin*“ eestikeelsed tõlked oleksid vastavalt krüptovaluuta/ krüptovääring ja münt (King 2018). Krüptoraha saab siis loogiliselt lisada krüptovaluuta ehk -väeringu ehk virtuaalväeringu sünonüümiks.

Samas tuleb tähele panna, et krüptovarad jagunevad kaheks: krüptovaluuta ja tokenid (vt Joonis 2) (Daniel, Green 2018, 3). Krüptovaluuta ehk -väeringu alla ei kuulu tokenid, need on eraldiseisvad krüptovarad (Daniel, Green 2018, 3; Classification... 2018; Tatar, Burniske 2018,

66), mida lastakse ringlusesse enamasti ICO-de (*Initial Coin Offering*) ehk esialgsete müntide pakkumiste kaudu (Daniel, Green 2018, 3). Sõna „*coin*“ (eesti keeles münt), võib siinkohal natuke ebaselgust tekitada, sest see kõlab nagu raha, kuid see ei ole siiski krüptovaluuta. Samuti esineb Interneti artiklites jaotust, kus krüptovaluuta (*cryptocurrency*) alla kuuluvad *coin*’id ja tokenid (Leopold, Vollmann 2018, 4).

Joonis 2. Krüptovarad

Allikas: Daniel, Green (2018, 3)

Intervjuudest ilmneb, et krüptoraha võib kõrvutada krüptovääringu, -valuuta, virtuaalvääringu (Tearu intervjuu 2018; Kallasmaa 2018) ja *coin*’idega (inglise keeles krüptovääringu kohta kasutatud termin) (Tearu intervjuu 2018). PTP-instrumendi alla kuuluvad, nii *coin*’id, kui ka tokenid. ICO (*Initial Coin Offering*) termin on jäänud sellest, et algselt olid kõik krüptovarad *coin*’id ja siis eraldusid tokenid, aga ICO väljend jäi ikka samaks. Eelistatuim termin n-ö *coin*’i kohta on „krüptovääring“, sest see on üldisem ja ei viita nii selgelt rahale, kuna seda ei taheta rahaks liigitada. Sellepärast kasutab ka Raamatupidamise Toimkond väljendit „vääring“. (Tearu intervjuu 2018)

Raamatupidajatel võib olla raskusi arusaamaks, millise krüptovaraga on tegu: kas on tegemist krüptovaluuta või tokenitega ja nende eristamine ei ole alati lihtne. Seda tuleb kliendilt küsida, tema eeldatavasti teab, millega on tegu ning oskab raamatupidajale seletada (*Ibid.*). Raamatupidaja peab ise selgeks tegema, mis instrumendiga tal tegemist on: tegema kindlaks

õigused ja kohustused, mis sellega kaasnevad ning selle alusel ka vastavalt liigitama (Kallasmaa 2018).

Varaklassi valik

RTT 1 ei anna soovitusi konkreetsete varaklasside kohta, kus võiks kajastada krüptovaluutat. Selles tõlgenduses soovitatakse *bitcoin*'ide arvestusmeetodi valikul lähtuda analoogiast börsil kaubeldavate finantsinstrumentidega ja kajastada õiglasest väärtuses (RTT 1 RTS 1). Tekitab küsimust, kas näitest võib ka järeldada, et kajastamiseks sobiva bilansikirjena sobiks ka finantsinstrumentide koosseisus finantsinvesteering.

Kanadas näiteks käsitletakse krüptovääringuid tihti raamatupidamises kui investeeringuid ja selle alusel võib ka arvestust pidada (Wang 2018). Finantsinstrumendina kajastamise välistavad aga Teinberg ja Trunin. Nad toovad põhjuseks IAS 32 (Finantsinstrumendid), mis ütleb, et finantsinstrument on leping, mille tulemusena tekib ühele osapoolele finantsvara ja teisele finantskohustus või omakapitaliinstrument. (Teinberg, Trunin 2017; IAS 32 p 11) *Bitcoin* id ei kujuta endast lepingulist õigust finantsvarale, seega kajastamine finantsinstrumendina ei oleks korrektne (Teinberg, Trunin 2017). Siin tekib vastuolu ka eespool käsitletud Teearu seisukohtadega, tema toob siinkohal välja pigem analoogia börsil või muul reguleeritud turul kaubeldavate varudega (nt vili, nafta), mida võib kajastada õiglasest väärtuses ning soovitab krüptovääringuid kajastada „varude“ kirje all (Teearu artikkel 2018).

Siinkohal võibki tekkida segadus, kas siis kajastada krüptovääringuid „raha“, „varude“, „finantsinstrumentide“ või „immateriaalse vara“ all. Kõiki variante soovitatakse ning kõigil on oma positiivsed ja negatiivsed küljed. Kui kajastada krüptovääringuid varuna, siis on peamine probleem selles, et varude all kajastatakse üldjoontes materiaalseid asju, millel on olemas eraldi ka tarbimisväärtus (*Ibid.*). Krüptorahal aga ei ole seesugust väärtust. Lisaks on varud tavaliselt seotud ettevõtte tavapärase äritegevusega (RTJ 4 p 5). Krüptovääringud ei pruugi enamasti olla seotud ettevõtte põhitegevusega.

Kui kajastada krüptovääringuid rahana, siis on probleemiks see, et ta ei vasta finantsinstrumendi definitsioonile ja raha peaks olema keskpankade poolt välja antud ja rangelt reguleeritud (Teearu artikkel 2018). IAS 7 (Rahavoogude aruanded) ütleb, et raha on kassas ja pangas ning nõudmiseni hoiused, seega krüptovääringud sinna alla ei sobitu (IAS 7 p 6).

On mainitud ka, et krüptovääringuid võiks kajastada immateriaalse põhivarana. Kuid, kui kajastada krüptovaluutat immateriaalse põhivarana, siis on probleem see, et krüptovaluutat ei kasutata tavaliselt ettevõtte põhitegevuseks ja kajastamismeetod (amortiseeritav soetusmaksumus) ei ole sobiv variant. (Tearu artikkel 2018) Tundub, et selle variandi võiks siis täielikult välistada. Välismaal tuuakse välja ka kajastamist immateriaalse varana IAS 38 alusel (An Introduction... 2018, 8; Accounting... 2018; Paul, Currie, Ohl 2018, 3).

RTT jättis lahtiseks, millises varaklassis võiks krüptovääringut kajastada (Tearu intervjuu 2018; Kallasmaa 2018). Raamatupidamise Toimkond ei tahtnudki selles osas otsest soovitusi anda, kuna ka IFRS-i väljaandja ei ole selle teema osas seisukohta võtnud. Toimkond soovib krüptovääringute kajastamisel lähtuda ennekõike aastaaruande üldisest eesmärgist. (Kallasmaa 2018)

Kui vaadata PwC analüüsi, siis nemad soovivad vääringut kajastada varudena (Leopold, Vollmann 2018, 6). See on tingitud tõenäoliselt USA rangemast raha definitsioonist, kus öeldakse, et raha peab olema keskpankade poolt välja antud. Eesti seadustest ei leia nii konkreetset raha definitsiooni. Sobiva varaklassi valimine on raamatupidaja ja ettevõtja oma otsustuskoht. Arvestama peab ka teiste huvitatud osapooltega, kui neid on. Kui arvestuspõhimõtetesse kirjutada, et valdava osa rahast moodustavad *bitcoin*'id, siis tegelikult vahet ei ole, mille all seda kajastatakse. (Tearu intervjuu 2018) Samas nendib Tearu, et aruannete võrreldavuse eesmärgil oleks mõistlik tänasel päeval ikkagi kajastada PwC loogika järgi varudena, kuid ta isiklikult ei saa siiski aru, miks varudena kajastamine hea on, eriti Eesti kontekstis (Tearu intervjuu 2018; Leopold, Vollmann 2018, 6). Samuti ei oska tuua Kallasmaa näidet, millises olukorras võiks krüptoraha olla mõistlik kajastada varudena. Tema seda varianti isiklikult ei eelista, kuid ei välista, et see võiks mingil juhul ka sobida. (Kallasmaa 2018)

IAS 38 alusel saavad krüptovääringuid kajastada vaid IFRS-i alusel aruandeid tegevad ettevõtted, aga Eesti ettevõtte, kes kasutab EFS-i, et saa seda teha. Temal on võimalik kajastada krüptovääringut immateriaalse vara all küll, aga siis ta peaks olema soetusmaksumuses, mis ei ole sobiv variant, sest see pole antud kontekstis korrektne. (Tearu intervjuu 2018) Samuti üldjuhul ei sobituks see Eesti finantsaruandluse standardi kohaselt immateriaalse põhivara definitsiooni alla, kui ettevõtte krüptovääringut jooksvalt ostab ja müüb, ei ole täidetud põhivara tingimus, et seda kasutatakse rohkem kui 1 aasta. Kusjuures äärmiselt erandlikel juhtudel lubab RTJ isegi EFS-i alusel aruandeid tegeval ettevõttel endale ise arvestuspõhimõtted sätestada,

kasvõi siis IAS 38 eeskujul: sellisel juhul peab ta ka aruandes neid põhimõtteid selgitama ja selleks mõjuva põhjuse esitama, miks mingi valdkonna kajastamiseks RTJ-st lähtudes ei saa esitada kõige õiglasemat pilti. (Kallasmaa 2018) Üldiselt ei tundu enamikel juhtudel krüptovääringu kajastamine immateriaalse varana Eestis siiski mõistlik variant olevat.

Ei ole vale ka näiteks finantsinstrumendina kajastamine, aga krüptovääringu puhul ei ole tegemist lepinguga ning see ei ole siiski võrreldav väärtpaberitega, kuna nende üle omab kontrolli mingi organ: finantsinspeksioon, börs. Krüptovääringute kohta aga regulatsioonid puuduvad. Kui lepingu kehtivus tagab selle, et on võimalus kohtu kaudu nõuda selle täitmist, siis krüptomaailmas ei ole võimalust nõuda kohtu kaudu „lepingu“ täitmist. (Teearu intervjuu 2018).

Küll aga peab Kallasmaa finantsinvesteeringuna kajastamist teatud juhtudel just sobivaimaks variantiks, kuna tema lähenemine krüptovara valdkonnale lähtub teistest põhimõtetest. Nimelt on maailmas täna kaks suunda, kuidas üritatakse sellele valdkonnale läheneda. Üks suund lähtub täielikult olemasolevatest definitsioonidest: see on nii-öelda välistuse meetod ehk välistatakse need varaklassid, mille definitsiooni alla krüptovaluuta ei sobi. Sellisel teel jõutakse üldjuhul välja immateriaalse varani või alternatiivina varudeni. (Kallasmaa 2018) Võib järeldada, et näiteks eespool mainitud PwC on oma analüüsis seda nii-öelda välistusmeetodit rakendanud. Samuti on näha Teearu seisukohtades sellist tüüpi lähenemist.

Eesti Raamatupidamise Toimkond leidis, et see lähenemine ei ole päris õige, kui lähtuda aruande koostamise üldprintsipiidest. Aruande peaks koostama selliselt, et see annaks võimalikult õiglase pildi ettevõtte finantspositsioonist ning majandustulemustest ja majandustehingud peaksid olema kajastatud nende sisust mitte vormist lähtudes. Nendest üldprintsipiidest lähtudes leiti, et selline definitsiooni välistamise meetod ei täida lõppkokkuvõttes eesmärki, et aruanne võimalikult õiglaselt ettevõtte majandustehinguid ja finantspositsiooni kajastaks. Nemad lähenesid krüptovara valdkonnale tuginedes eeltoodud üldprintsipiidele. Seetõttu ongi Raamatupidamise Toimkonna soovitusena peamine see, et lähtuda majanduslikust sisust: mis eesmärgil on ettevõtte krüptovarasid soetanud, mismoodi neid kasutatakse, kaua ja mis eesmärgil neid hoitakse. Kuna ettevõtted soetavad väga erinevatel eesmärkidel krüptovara, siis peabki ettevõtte ise hindama, mis võiks sobiv varaklass olla. (*Ibid.*)

Seega Kallasmaa ei välista otseselt ühtegi eeltoodud krüptovaluuta kajastamise varianti. Ta rõhutab, et kõige olulisem on lähtuda majanduslikust sisust ja sellest, mis eesmärgil krüptoraha

kasutatakse ning aruande üldisest eesmärgist. Näiteks, kui hoida *bitcoin*'i selleks, et loota selle väärtuse kasvu, siis võiks kajastada finantsinvesteeringuna. Ühelt poolt vaadatuna, s.t eespool käsitletud definitsiooni välistamise lähenemist kasutades ta küll ei sobitu finantsinstrumentide juhendi RTJ 3 alla, kuid teist lähenemisviisi kasutades ehk rohkem majanduslikust eesmärgist lähtudes, on tema olemus ja käitumine finantsinvesteeringuga sarnane. Kui ettevõtte võtab vastu makseid *bitcoin*'ides ja vahetab need näiteks nädala jooksul alati eurodeks, siis pole ka põhimõtteliselt probleemiks selle kajastamine rahana. (*Ibid.*)

Raamatupidajal ei tasu täna ka ülearu muretseda, kas krüptovara on sobivalt kajastatud, kuna veel ei ole siiski seda valdkonda detailides reguleeritud. Keegi ei saa öelda, et üks või teine variant oleks vale. Tähtis on see, et aruandes oleksid esitatud arvestuspõhimõtted ja oluliste varade puhul piisavalt detaile, et aruande lugeja suudaks selle põhjal järeldusi teha ja hinnata võimalikku riski, mis nendega kaasneb ja milline võimalik kasum või kahjum võiks tulevikus nendest varadest tingitud olla. (*Ibid.*)

Arvestusmeetodi valik

Samuti võib esineda mõningast raskust sobiva arvestusmeetodi selgeks tegemisel, kuid kui erinevaid teemakohaseid materjale uurida, siis selgub, et enamasti soovitatakse siiski õiglase väärtuse meetodit (RTT 1 RTS 1; Paul, Currie, Ohl 2018, 4; Teearu artikkel 2018).

Tearu leiab, et märksa olulisem on selgitada, kas käsitletava krüptovääringu puhul on tegemist õiglase väärtuse meetodiga või üldse kuluga, kui tal puudub turuväärtus, teisene on see, mis real seda kajastada (Tearu intervjuu 2018). Kallasmaa on samal arvamusel: ta leiab, et alguses peab kindlasti hindama, kas tegemist on üldse varaga, kas see toob tulevikus ettevõttesse raha sisse. Samuti tuleb raamatupidajal teha kindlaks, millise krüptobörsi hinda oleks õige kasutada, et tagatud oleks ka piisav likviidsus. (Kallasmaa 2018)

Kui on tegemist kuluga, siis alguses võetakse krüptovääring arvele soetusmaksumuses ja siis, kui bilansipäeval nähakse, et keegi ei kauple sellega, siis kantakse kulusse ehk hinnatakse väärtus nulliks. Juhul, kui näiteks aasta pärast leitakse, et tal on uuesti mingi väärtus, siis hinnatakse uuesti turuväärtusele. (Tearu intervjuu 2018) Kui krüptovääringul on olemas turuhind, siis on soovitatav kasutada õiglase väärtuse meetodit (Tearu intervjuu 2018; Kallasmaa 2018). Kui turuhinda ei ole ehk ei kaubelda aktiivselt turul ja summa ei ole ka väga oluline, siis on tegemist

kuluga. Kui summa on väga oluline, siis tuleb uurida variante, kas ja kuidas sellisel puhul õiglast väärtust leida, kuid see on pigem väga harvaesinev juhus. (Tearu intervjuu 2018)

Kui tavaliselt on soetusmaksumuse meetodi rakendamine konservatiivne lähenemine, siis krüptovääringu puhul võib see olla sootuks vastupidine, sest krüptovääring on väga volatiilne ja seetõttu see meetod ei sobi (*Ibid.*). Samas ei välista seda meetodit Kallasmaa, kes on seisukohal, et juhul kui õiglane väärtus puudub (s.t aktiivset turgu ei ole), siis tuleb lähtuda soetusmaksumusest. Loomulikult tuleb siis jälgida, kas kaetav väärtus (või varudes kajastamise puhul netorealiseerimisväärtus) ei oleks madalam kui soetusmaksumus ja kui see nii on, siis vajadusel tuleb teha allahindlusi. Järgmisel bilansipäeval võib-olla tuleks omakorda hinnata, kas oleks vaja eelmine allahindlus tühistada – see tooks kahtlemata omajagu tööd kaasa. (Kallasmaa 2018)

Info avalikustamine aruandes

Oluline on, et aastaaruandes saaks esitatud aruande kasutajatele oluline info. Sellega võib esineda probleeme ehk esitatakse näiteks ebatäpne info krüptovääringu osas. Kas tahtlikult jäetakse avalikustamata teatud info, kuna otsest kohustust ei ole või kogenumatusest ei osata kirja panna kõike vajalikku infot.

Siin on lihtsaim abinõu see, et tuleks täpselt lähtuda RTT 1-st, kus on antud soovitused aruandes avalikustatava info kohta (Tearu intervjuu 2018, Kallasmaa 2018). Sõltub ka mahtudest, kui ettevõtte bilansimaht on miljon ja tal on 0,1 *bitcoin* i, siis ei ole see oluline (Tearu intervjuu 2018). PwC tõlgenduses antud avalikustamise soovitusi pole väikesel Eesti ettevõttel, kes teeb aruandlust EFS-i alusel, mõistlik vaadata (Tearu intervjuu 2018; Leopold, Vollmann 2018, 24–25).

Kallasmaa märgib, et see mida aruande koostaja oluliseks peab, võib olla subjektiivne, aga üks jooksev praktika ja audiitorid suudavad kujundada ühtlasemat lähenemist. Samas ta ei pelga, et see pilt esialgu natuke n-ö kirju on: mingi loomingulisus võib raamatupidamisse ja aruande koostamisse jääda. Tuleb arvestada sellega, mis infot aruande lugejad vajavad, et nad suudaks selle põhjal järeldusi teha ja hinnata, milline potentsiaalne kahjum või kasum võiks nendest varadest tulevikus tingitud olla. Üldised põhimõtted, millest lähtuda, on RTT-s olemas. (Kallasmaa 2018)

Arvestuse ajamahukus

Krüptovääringute arvestusega kaasneb asjaolu, mida võiks ka probleemiks nimetada, et see on väga aeganõudev. Alustades sellest, et eksisteerib terminoloogiline probleem, tuleb leida sobivaim varaklass ja arvestusmeetod. Kulub aega, et aru saada, millega on tegu, mis tehing toimus, kes kellele, miks raha maksis, kust raha pärineb. Samuti, kui ettevõtja kasutab kauplemisel näiteks kahte keskkonda ja siis teeb arbitraaži, kuna hinnad on erinevatel platvormidel erinevad, siis on tehingute jälgimine päris tüütu. (Tearu intervjuu 2018) Veel keerulisem on arvestus siis, kui on kaasatud rohkem kui üks krüptovääring. Müümine, ostmine ja tehingute tegemine rohkem kui ühe krüptovaluutaga n-ö kuhjab keerulisi arvutusi kulude, õiglase turuväärtuste, kasumite ja kahjumite arvestusi üksteise otsa. (Wang 2018)

Üldjoontes tuleb arvestada, et krüptovääringute arvestuse ajamahukus on selle valdkonnaga kaasas käiv nüanss, millega tuleb lihtsalt arvestada. Seda probleemi annab veidi leevendada sellega, et vajadusel koostada enda jaoks Exceli koondtabelid krüptovääringute kontode väljavõtete alusel, mille põhjal on lihtsam raamatupidamiskandeid teha. (Tearu intervjuu 2018) Seega on soovitatav tekitada andmebaase, kust saada summeeritud infot (Kallasmaa 2018). Vajalikuks infoks on krüptovääringu liigid ja kogus perioodi algul, „pärisraha sisse- ja väljamaksed“, omavahelised vahetused, krüptovääringute liigid ning kogused perioodi lõpus, turuväärtuse järgselt ümberhindlus. Tõestusmaterjalide juurde on soovitatav lisada ka vajadusel ekraanipilte. (Tearu kogumik 2018) Tuleb tagada, et kõik tehingud oleksid ka eraldiseisvana kättesaadavad ja hiljem taasesitatavad (Kallasmaa 2018).

Kui tuleb kajastada palju krüptovääringuid, siis on juba mõistlik ka hakata uurima näiteks krüptovara arvestuse spetsiifiliste tarkvarade kohta, et muuta arvestust mugavamaks ja kiiremaks (Tearu intervjuu 2018). Üheks selliseks krüptovara spetsiifiliseks tarkvaraks, mis arvestab krüptovarade arvestuse keerukusega, on Softledger (Softledger 2018).

Krüptovääringute arvestuse ajamahukust leevendaks ka see, kui krüptobörsid või n-ö rahakoti teenuse pakkujad oma veebilehte või rakendust vastavalt arendaksid, et sealt oleks võimalik saada paremini käsitletavas formaadis väljundeid (tehingute kohta infot), mida oleks hõlpsam raamatupidamisse kanda (Kallasmaa 2018).

Krüptovääringute kasutamine maksevahendina

Kui kasutatakse *bitcoin*'i maksevahendina, siis võib ilmnedagi probleem, et maksed toimuvad aeglaselt (Sauga 2018, 106). Sellest tingituna võivad omakorda volatiilsusest tekkida suured n-ö kursivahed. Võib-olla ei jõua raha õigele adressaadile. Ülekandega kaasneb ka see risk, et juhul, kui sai sisestatud vale avaliku võtme kood, siis seda makset tagasi võtta ei saa, s.t rahast võib nii ilma jääda. (Maksete... 2018)

Eks teatud riskid nagu see, et võib-olla raha ei jõua kohale, kuna sai näiteks sisestatud vale adressaat, käivad valdkonnaga kaasas ja nendega peab lihtsalt arvestama. Süsteem on ilmselt riskantsem kui pangasüsteem (Kallasmaa 2018).

Tearu on seisukohal, et maksete aegluse ja volatiilsusega peab lihtsalt arvestama. N-ö kursi vahed tekivad alles siis, kui on vaja *bitcoin* eurodeks vahetada. Kui tehingupartnerid leppisid kokku, et üks osapool maksab teisele 0,1 *bitcoin*'i, siis kui makse kohale jõudis, on see jätkuvalt 0,1 *bitcoin*'i. See, et kurss vahepeal muutunud on, ei mängi seal niivõrd rolli. Peab arvestama selle riskiga, et ükskord, kui tahetakse *bitcoin* eurodeks vahetada, võib selle väärtus olla madalam kui näiteks tehingu hetkel ning sellest võib tekkida märkimisväärne kahjum. (Tearu intervjuu 2018)

Maksevahendina kasutamisel võib ka esineda küsimus, kuidas tuleks tehingut kajastada. Näide: ostetakse *bitcoin*, mille väärtus on 4000 € ja aasta lõpus 31. detsembril on selle väärtus 5000 €, siis hinnatakse see ümber 5000 € peale. Seega saadakse kasumit 1000 €, mida kajastatakse finantstuludes. Kui 3. veebruaril, kui selle *bitcoin*'i (kajastan finantsinvesteeringuna) väärtus on langenud 3000 €-le, ostan selle eest arvuti, siis on tegemist mitterahalise tehinguga. Eeldusel, et mitterahalises tehingus vahetatakse kaubad lähtudes turuhinnast, ehk *bitcoin*'il on see hetkel 3000 € ja arvutil samuti 3000 €. Seega võetakse arvuti raamatupidamises arvele 3000 €-ga ja *bitcoin*'i puhul näidatakse kahjumit n-ö kursi muutusest. (Kallasmaa 2018)

Maksuarvestus palga maksmisel krüptovääringus

Arvestuslikud probleemid võivad tekkida ka juhul, kui tahetakse palka maksta näiteks *bitcoin*'ides. Tuleb selgeks teha, mis päeva seisuga arvestatakse töötasult maksud. Kuna

volatiilsus on suur, siis võib maksude summa varieeruda vastavalt päevale, millal sellelt makse arvestatakse.

Intervjuust Teearuga selgub, et see on kokkuleppe küsimus. Raamatupidamise seisukohalt ei ole vahet. Raamatupidaja peab arvestama seda, et väljamakse päeva seisuga arvestatakse maksud. (Teearu intervjuu 2018) Selle hetkega, mil *bitcoin* ettevõtte rahakotist maha läheb, saab lugeda väljamakse toimunuks (Kallasmaa 2018). Lepitakse näiteks kokku, et kasutatakse väljamakse päeva lõpu mingisuguse teatud börsi kurssi ning siis vastavalt sellele arvutatakse maksud. See, et volatiilsusest tingituna on väärtus vahepeal kõikunud, ei ole raamatupidamises oluline. (Teearu intervjuu 2018)

Lisaks soovib Teearu mõelda krüptovääringust kui rahast ehk kui teisest alternatiivsest maksevahendist, s.t, et ettevõtja võib kasutada euro asemel *bitcoin*'e, aga see ei mõjuta maksuarvestust: käibemaks, palga maksud, dividendi maksud on ikka täpselt samad. (*Ibid.*)

Rahapesu

Krüptovääringute anonüümsuse ning krüptovara regulatsiooni puudumise tõttu on seda võimalik kasutada illegaalsete tegevuste jaoks. Õiguskaitseorganitel on raske kontrollida nende kasutamist. Selle tulemusena kasutatakse krüptovara tihti rahapesuks, maksudest kõrvale hoidmiseks ja muudeks ebaseaduslikeks tegevusteks. Suured ja sagedased tehingud võivad tõmmata tähelepanu. Tuleb kaitsta ennast ja oma klienti, teades täpselt, miks iga krüptovaluuta tehing tehti ja tõestades seda korrektse raamatupidamisega. (Wang 2018) Krüptovääringute ostu- ja müügitehingud võivad olla suurtes summades ja riskikohaks ettevõtjale on see, kui nt tehingus kasutatav krüptovaluuta on kuritegelikku päritolu. Keegi näiteks maksab suure summa krüptovääringus ja seda müüakse varsti edasi ehk siis krüptoraha on n-ö rahapesu vahend.

Panga kaudu toimuvaid tehinguid kontrollib pank ja auditeeritavatel ettevõtetel on ka audiitor, aga väiksema ettevõtte krüptovara tehinguid näeb ainult raamatupidaja. Tal on suur vastutus kontrollida, et ei oleks tegemist rahapesuga. (Teearu kogumik 2018) Peab aru saama, millised tehingud toimusid (on vaja selgitusi) ja mis põhjusel: kõik peab olema selge ning raamatupidamises korrektselt fikseeritud (Teearu intervjuu 2018). Raamatupidamisteenuse pakkuja peaks ka oma kliendile selgeks tegema rahapesu tõkestamise nõuded, et ta selles osas seadust täidaks. Raamatupidamise teenuse pakkujal on omad nõuded, mida teha, kui klient teeb

selliseid tehinguid, mis võiksid viidata rahapesule: näiteks vajadusel rahapesu andmebüroole teate esitamine. (Kallasmaa 2018)

Näide: ei saa sellist olukorda eksisteerida, et keegi kandis ettevõttele üle näiteks 10 *bitcoin*'i ja ettevõtja ütleb lihtsalt, et kajasta see ärituludes. Tuleb täpselt selgeks teha tehingu sisu ja olla valmis seda tõendama. (Tearu intervjuu 2018) Kui tehinguid on palju ja kasumid/kahjumid suured, siis võib kontrollimine osutada komplitseerituks. Peab olema hoolikas ning on vajalik, et raamatupidaja kaaluks, kas ta on võimeline krüptovääringute üle arvestust pidama ja vastutama selle eest, et klient ei tegeleks rahapesuga. (Tearu kogumik 2018)

Omakapitali nõude täitmine

Teatavat probleemi võib tekitada omakapitali hoidmine piisavas summas (ÄS §176 lg 1; Tearu kogumik 2018). Juhul, kui näiteks krüptovääringute üleshindamise tulemusena on tekkinud suured arvestuslikud kasumid ning siis makstakse dividendid välja, kuid aasta lõpus võib siis esineda asjaolu, et omakapital on alla lubatud määra, kui see vahepeal ei taastu. (Tearu intervjuu 2018)

Omakapitali nõude täitmine on ettevõtja ehk raamatupidamise kliendi vastutus, kuid raamatupidaja peab seda talle teadvustama. Klient ei pruugi aru saada, et dividendide väljamaksmise hetkeks on võib-olla üleshindamise kasum tegelikult kadunud ehk kui maksta dividendid välja ja tulumaks ka juurde, siis võib esineda aasta lõpus probleeme omakapitali nõude täitmisega. Vajadusel tuleks soovitada ettevõtjal kaaluda, kas on mõistlik maksta hetkel dividende välja. (*Ibid.*)

Kauplemiskeskondade algelisus

Lisaks tuleb arvestada, et teatud krüptovääringute kauplemise keskkonnad on algelised ning sealt ei pruugi saada otse ettevõtte nimele kontot teha. Lahenduseks oleks näiteks eraisiku vormistamine ostjaks ning siis juba otsustada, kas rentida kontot või müüa vara edasi oma ettevõttele. (Tearu kogumik 2018) Samuti ei saa paljudest keskkondadest andmeid kätte mugavalt käsitletava csv failina. Vahel saab ainult ekraanipildi, millelt tuleb andmeid käsitsi Excelisse trükkida, mis on jälle ajakulukas, eriti, kui on kaasatud palju krüptovääringuid ja tehinguid. (Tearu intervjuu 2018)

Rahakoti kuuluvus

Raamatupidamises on oluline selgeks teha, kellele kuulub rahakott (n-ö konto), kus krüptovääringuid hoitakse. Võib olla probleeme, kuidas tõestada, kelle kontrolli all see on: kas ettevõtte või eraisiku oma, kuna selles süsteemis ei ole see nii selge kui pangakonto puhul. Tuleb selgeks teha, kas vara on ettevõtte kontrolli all, vastasel juhul ei tohi seda tema bilansis kajastada. Kui on krüptovara keskkonnas konto, mis kuulub eraisikule ja see on renditud ettevõttele, siis peaks selles osas olema juriidiliselt siduv kokkulepe, kus on fikseeritud, kellele see tegelikult kuulub ja kes sellest kasu saab. (Kallasmaa 2018)

Krüptovara arvestuse teemal kaasaráákijate vähesus

Tearu tõi välja, et 2018. aasta kevade seisuga oli päris keeruline seis nendel, kellel oli vaja teha majandusaasta aruannet ettevõttele, kes tegeleb krüptovääringutega. Mitte keegi eriti ei tahtnud sellel teemal oma arvamust avalikustada. See oli probleem, mis tänaseks on pooleldi juba ära lahendatud ehk vaikselt on hakanud arvamuse avaldajaid tekkima. (Tearu intervjuu 2018)

Kui mõelda, kuidas Eestis tulevikus seadusandluses krüptovääringute arvestuse regulatsiooni osa lahendatakse, siis siin lähtutakse kahtlemata sellest, mida teeb Rahvusvaheliste Raamatupidamise Standardite Nõukogu. Eesti Raamatupidamise Toimkond läheb tõenäoliselt sama teed. Võib oletada, et vajadusel tehakse RTT-s muudatusi ning siis juba vastavaid muudatusi olemasolevates RTJ-des: vajadusel täiendatakse definitsiooni. (Tearu intervjuu 2018, Kallasmaa 2018) Päris uut krüptovara käsitlevat IFRS-i ja selle eeskujul ka uut RTJ-i tõenäoliselt pigem ei teki (Tearu intervjuu 2018).

2.4. Järeldused ja ettepanekud

Lõputöö autor on seisukohal, et krüptovääringute arvestusega kaasneb erinevaid probleeme. Töös toodi välja 12 probleemset valdkonda: terminoloogia, kajastamiseks sobivad varaklassid, arvestusmeetodid, info avalikustamine aruandes, arvestuse ajamahukus, krüptovääringute kasutamine maksevahendina, maksuarvestus palga maksmisel krüptovääringus, rahapesu, omakapitali nõude täitmine, kauplemiskeskondade algelisus, rahakoti kuuluvus, krüptovara teemal kaasaráákijate vähesus.

Mitmete allikate alusel saab järeldada, et terminoloogiliselt kasutatakse Eestis krüptovaldkonna mõisteid tihti ebakorrektselt. Krüptoraha alla lahterdatakse pidevalt ka tokenid, kuid need on tegelikult iseseisvad krüptovääringutest erinevad krüptovarad (Daniel, Green 2018, 3). Autor teeb ettepaneku kasutada krüptoraha väljendit samatähenduslikuna krüptovääringu, -valuuta, virtuaalvääringu ja *coin* 'iga.

Raamatupidamise Toimkonna tõlgenduses (RTT) on öeldud, et toimkonna suunised on mõeldud plokiahela tehnoloogial põhinevate instrumentide kajastamiseks (RTT 1). Kuna mõned krüptovarad ei põhine plokiahela tehnoloogial, siis autor leiab, et selguse mõttes võiks edaspidi RTT- s välja tuua, et neid samu suuniseid saab ka selliste krüptovarade kajastamisel rakendada.

Praeguses regulatsiooni puudumise olukorras tasub ka raamatupidajal valida mõtteviis, kuidas ta soovib krüptovaldkonda enda jaoks mõtestada. Eksisteerib n-ö definitsiooni välistamise viis ja ennekõike majanduslikust sisust lähtuv mõtteviis (Kallasmaa 2018). Autor soovib praeguses regulatsiooni puudumise olukorras definitsiooni välistamise viisist lähtudes Eestis krüptovääringuid kajastada varudena. Teisest mõtteviisist lähtudes soovib enamikel juhtudel (kui oodatakse krüptovääringult väärtuse kasvu) kajastada finantsinstrumendi all või vastavalt majanduslikule eesmärgile, kas raha või muu sobiva varaklassi all.

Probleeme esineb krüptovääringute jaoks sobiva arvestusmeetodi valimisel. Mitmete allikate ning intervjuude alusel võib järeldada, et krüptovääringute arvestusmeetodina eelistatakse enamasti õiglase väärtuse meetodit, kuid aktiivse turu puudumisel oleks mõistlikum seda kuluna näidata. Autor soovib kajastada krüptovääringuid õiglases väärtuses ja turu puudumisel kuluna näidata.

Leiti, et krüptovääringute kohta info avalikustamisel tekib küsimus, millist infot oleks vaja selle varaklassi kohta aruandes kajastada. Kuna selle valdkonna kohta pole avalikustamise kohta konkreetseid suuniseid, siis pakub autor välja, et järgida siinkohal RTT-s toodud soovitusi, aga kindlasti silmas pidada ka aruande lugejate info vajadust.

Allikate alusel ilmneb, et krüptovääringute arvestus on äärmiselt ajamahukas. Selle aspektiga peab arvestama, kuid probleemi saab leevendada krüptovääringute arvestusel spetsiifilise tarkvara kasutamisega. Autori seisukoht on, et krüptovääringute kauplemiskeskonnad peaksid

arendama oma veebilehte, et sealt oleks võimalik raamatupidamise tarbeks hõlpsamini käsitletavas formaadis andmeid saada. Samuti võiksid keskkonnad pakkuda võimalust ettevõtte nimele kontot teha. Veebilehe selline arendamine leevendaks ühtlasi ka krüptovääringute kauplemise keskkondade algelisuse probleemi.

Arvestuslikud küsimused esinevad ka krüptovääringute kasutamisel maksevahendina, näiteks, ostu-müügitehingute kajastamisel. Autori ettepanek on kajastada vajadusel kahjumit või kasumit vastavalt sellele, millises väärtuses oli krüptovääring raamatupidamises arvel ja milline on ostuhetkel selle väärtus, sest soetatud varad võetakse arvele selles summas, mis on krüptovääringu hetkeline turuhind.

Maksuarvestuslikud küsimused tekivad, kui maksta krüptovääringus palka. Siinkohal soovib autor raamatupidajal ning ettevõtjal leppida töötajatega kokku, millise börsipäeva lõpu kurssi kasutatakse ning maksuarvestus toimub vastavalt sellele väljamaksepäeva seisuga.

Krüptovääringute tehingud sisaldavad endas teatavat anonüümsust ning samuti puuduvad regulatsioonid. Sellest saab järeldada, et raamatupidajal võib esineda raskusi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduses sätestatu järgimisega. Autori seisukoht on, et raamatupidajatel tuleks enne teenuse osutamist põhjalikult kaaluda oma võimekust krüptovääringute arvestuse pidamiseks. Juhul, kui raamatupidaja on sellise vastutuse võtnud, siis peab ta olema valmis tõestama iga krüptovääringu tehingu detaile.

Omakapitali nõude täitmisega võib esineda probleem, kuna ettevõtja ei pruugi aru saada, et sellel hetkel, kui ta tahab dividende välja maksta, on krüptovääringutest tingitud üleshindamise kasum juba kadunud. Autor soovib raamatupidajatel olla selles osas valvas, ehk kontrollida enne dividendide maksmist krüptovääringute turuväärtust ja juhtida sellele ettevõtjate tähelepanu.

Intervjuu alusel saab järeldada, et rahakoti ehk krüptovääringu aadressi kuuluvuse väljaselgitamine tekitab probleeme, kuna see ei ole nii lihtne, nagu pangakonto omaniku määratlemine. Selle küsimuse lahendamiseks oleks otstarbekas juhul, kui rahakott kuulub eraisikule, rentida see ettevõttele ning fikseerida kindlasti juriidiliselt siduvas lepingus rahakoti tegelik kuuluvus.

Krüptovääringute teemal kaasarääkijaid oli veel 2018.a kevade seisuga väga vähe, mis tegi olukorra keeruliseks, kuid tänaseks on avaldatud mitmeid avalikke arvamusi, näiteks suuremate audiitorfirmade poolt, mille tõttu saab järeldada, et mitmed probleemid on osaliselt juba lahendatud või vähemalt on lahendused väljatöötamisel. Intervjuude alusel võib järeldada, et tulevikus lähtub Eesti Raamatupidamise Toimkond krüptovääringute regulatsiooni loomisel soovitudest, mida teeb Rahvusvaheliste Raamatupidamise Standardite Nõukogu.

KOKKUVÕTE

Krüptovääringute arvestus on reguleerimata valdkond. Eestis värskest (2018. aasta sügisel) ilmunud Raamatupidamise Toimkonna tõlgendus annab üldiseid suuniseid, kuid detailseid juhiseid ei esitata. Sellest tulenevalt oli lõputöö eesmärgiks määratleda krüptovääringute arvestusega seotud probleemid vääringute omandajate seisukohalt ning leida neile võimalikud lahendused. Lõputöös ei käsitleta arvestuslikke probleeme krüptovääringute väljaandjate või kaevandajate seisukohalt, samuti ei käsitleta tokenite arvestuse küsimusi. Selleks et eesmärgini jõuda, selgitati krüptovääringute olemust ja nendega seotud arvestust. Järgnevalt määratleti peamised arvestuse probleemid ja leiti neile võimalikud lahendused.

Krüptovääring on alternatiiv füüsilisele rahale. Hajutatud süsteemiga krüptovääringuid saab kasutada ilma kolmandate osapoolte vahendusega. (Mis on krüptoraha? 2018) Krüptovääringute kasutamine on pseudoanonüümne, s.t on võimalik siduda tehingud teatud plokiahela aadressiga, kuid isik, kes selle aadressi taga on, ei ole ahelas selgelt kirjas (Demchuk, Veerpalu 2017). Selleks, et mingi vahend saaks toimida rahana, peavad inimesed seda usaldama.

Krüptovääringute vastu tekib usaldus kindla registri alusprotokolli ja registri hajutatud kontrolli ehk n-ö kaevandajate töö kaudu (Demchuk, Veerpalu 2017). Kaevandamiseks nimetatakse ülimalt keeruka arvutuse lahendamist, mille kaudu jäädvustatakse toimunud tehingud tehinguplokkides. Esimesena õige lahenduse leidnud, s.t tehinguploki moodustanud kaevandaja saab auhinnaks kindla koguse krüptovääringut: nii toimub krüptoraha emiteerimine. (Mis on krüptoraha? 2018; Burniske, Tatar 2018, 46–47) Krüptovääringuid omandatakse peamiselt investeerimise ja kauplemise eesmärgil või kasutatakse maksevahendina (makstakse krüptovaluutas või aktsepteeritakse neid maksevahendina).

Krüptovääringute kajastamise kohta raamatupidamises on esitatud mitmeid võimalusi, nt Krista Teearu; Teinberg ja Trunin; PwC; Grant Thornton; EY, kuid ühist lähenemist ei ole. Erinevate seisukohtade esitamise kaudu anti ülevaade krüptovääringutega seotud raamatupidamise kohta.

Allikate, autori seisukohtade ning intervjuude alusel määratleti krüptovääringute arvestusega seotud probleemid omandajate seisukohalt. Need on tingitud regulatsiooni puudumisest ja selle tõttu mitmetimõistmise võimalustest. Probleeme või küsitavusi esineb järgnevas: terminoloogia, sobivate varaklasside ja arvestusmeetodi valik, info avalikustamine aruandes, arvestuse ajamahukus, krüptovääringute kasutamine maksevahendina, maksuarvestus palga maksmisel krüptovääringus, rahapesu, omakapitali nõude täitmine, kauplemiskeskondade algelisus, rahakoti kuuluvus, krüptovara arvestuse teemal kaasaraäkijate vähesus.

Autor intervjueris kaht Eestis krüptovääringute arvestuse teemadel enam esinenud eksperti – Krista Teearut ja Sander Kallasmaad. Intervjuudest inspireerituna leiti eeltoodud probleemidele võimalikud lahendused. Konkreetsete probleemide detailsem kirjeldus ja lahendussoovitused on toodud alapeatükis 2.4. Järeldused ja ettepanekud.

Kokkuvõtteks võib märkida, et hetkeseisuga tuleks EFS-i alusel aruandeid koostavate ettevõtete raamatupidajatel, kellel on vaja krüptovääringuid kajastada, järgida RTT-s antud üldiseid suuniseid, kuid lubatud on päris palju loomingulisust. Lihtsustamaks otsust peamise küsimuse üle, kuidas aruandluses krüptovara kajastada ja millist arvestusmeetodit pidada, on autori ettepanek kõigepealt valida lähenemisviis krüptovääringute arvestusele. Eksisteerib n-ö definitsiooni välistamise meetod ja ennekõike majanduslikust sisust lähtuv mõtteviis (Kallasmaa 2018). Võib järeldada, et esimese puhul oleks Eestis sobilik krüptovääringuid kajastada varude koosseisus (õiglasest väärtuses), kuid teise puhul tundub enamikel juhtudel sobivat kajastamisviisi finantsinvesteeringuna (õiglasest väärtuses). Vastavalt majanduslikule eesmärgile jäävad alles ka muud variandid (nt raha).

Edaspidiselt lahendatakse krüptovaldkonna raamatupidamist puudutavad küsimused Eestis Rahvusvaheliste Raamatupidamise Standardite Nõukogu eeskujul. Võib oletada, et tulevikus tehakse vastavasse RTJ-i vajalikke täiendusi.

Lõputööst võivad kasulikku infot leida krüptovaldkonna raamatupidamisega tegelevad raamatupidajad. Edaspidi oleks vajalik uurida tokenitega, krüptovara väljaandjate või kaevandajate krüptovaraga seotud raamatupidamislike probleemide lahendusvõimalusi.

SUMMARY

ACCOUNTING ISSUES OF CRYPTOCURRENCIES AND POSSIBLE SOLUTIONS

Marja-Liisa Sepman

The accounting for the cryptocurrencies is an unregulated field. The interpretation by the Estonian Accounting Standards Board (ASB) was released recently (autumn 2018), giving general guidelines but no detailed regulation. Accordingly, the aim of the thesis was to define the accounting problems of the cryptocurrencies regarding the holders, and find possible solutions. The accounting problems regarding the issuers or the miners of the crypto-assets and the tokens are not explained in the present thesis. To reach the aim, the nature and the accounting for the cryptocurrencies were studied. After that, the accounting issues were determined and the possible solutions were found.

The cryptocurrency is an alternative to the physical money. The decentralized cryptocurrencies can be used without the mediation of the third-parties. (Mis on krüptoraha? 2018) The use of the cryptocurrencies is pseudo-anonymous, meaning that it is possible to relate the transactions to the certain blockchain address, but the person behind the address is not clearly written in the blockchain (Veerpalu, Demchuk 2017). A medium must be trusted by people in order to serve as money.

The trust in the cryptocurrencies is gained in the presence of the certain registry protocol and the decentralized control of the database (the work of the miners) (Veerpalu, Demchuk 2017). Mining is solving of an extremely complex calculation, through which the occurred transactions are stored in blocks. The miner who finds the correct solution first (the miner who created the block) obtains a certain amount of cryptocurrency as a reward, and hence the cryptocurrency is emitted. (Mis on krüptoraha? 2018; Burniske, Tatar 2018, 46–47) Cryptocurrencies are bought mainly in order to invest and trade, or to be used as the means of exchange (pay and/or accept payments in cryptocurrencies).

Previously, different approaches of accounting for the cryptocurrencies have been presented, for example by Krista Tearu, Teinberg and Trunin, PwC, Grant Thornton, EY but there is no common understanding. An overview of the accounting for cryptocurrencies is given by presenting the different opinions in the thesis.

Based on the sources used, the authors' position and the interviews, the accounting problems of the cryptocurrencies regarding the holders are determined. These issues occur due to the ambiguity and the lack of regulation. The problems or the questionabilities appear in the following: the terminology, choosing of the suitable asset classes and accounting measurement model, the time-consuming accounting, the use of cryptocurrencies as means of payment, tax accounting in case of paying salary in the cryptocurrency, money laundering, filling the requirement for the equity capital, the primitivity of the web pages for trading, the wallet ownership, the scarcity of the opinion makers of the accounting for cryptocurrencies.

The author interviewed the two experts who have been the most vocal about the accounting for cryptocurrencies in Estonia – Krista Tearu and Sander Kallasmaa. Inspired by the interviews the possible solutions are provided to the problems above. The detailed description of the issues and solution recommendations are given in the thesis (subchapter 2.4. Conclusions and suggestions).

In conclusion, currently, the cryptocurrency accounting reports in concordance with the Estonian Financial Reporting Standards should follow the general guidelines provided by the Estonian ASB, but some creativity is also allowed. To decide over the main question – how to account for cryptocurrencies and which measurement model to use – the author suggests first to choose the approach. There are two main approaches: the so-called definition-exclusion method and the approach based on the economic content (Kallasmaa 2018). It can be concluded that according to the first approach, cryptocurrencies can be considered as inventories (in fair value), but according to the second, in most circumstances it seems appropriate to consider them as financial investments (in fair value). In accordance to the economic purpose, other options also remain (for example cash).

In the future, the issues of accounting for the cryptocurrencies will probably be solved according to the International Accounting Standards Board (IASB), and necessary additions will hence be made to the Estonian guidelines of the Accounting Standards Board (ASBG).

The current thesis provides useful information to the accountants dealing with the accounting for the crypto-assets. Subsequently, it would be necessary to study the problems and find the solutions to the accounting issues of other crypto-assets like tokens, and also regarding the issuers and miners.

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Accounting for cryptocurrencies.* (2018). Grant Thornton. Kättesaadav: <https://www.grantthornton.global/en/insights/viewpoint/accounting-for-cryptocurrencies--the-basics/> , 20. november 2018.
- An Introduction to Accounting of Cryptocurrencies.* (2018). Chartered Professional Accountants of Canada. Kättesaadav: <https://www.cpacanada.ca/-/media/site/operational/rg-research-guidance-and-support/docs/01713-rg-introduction-to-accounting-for-cryptocurrencies-may-2018.pdf?la=en&hash=AB0ED5F8157805E8BBD40F104AF2DC6E2D25DE98> , 13. november 2018.
- Beggs, J. (2017). *Properties and Functions of Money.* Kättesaadav: <https://www.thoughtco.com/what-is-money-1147763> , 20. november 2018.
- Bower, B. (2018). *Conflict reigns over the history and origins of money.* Kättesaadav: <https://www.sciencenews.org/article/money-ancient-origins-debate-mystery> , 20. november 2018.
- Burniske, C., Tatar, J. (2018). *Krüptovara: Innovaatilise investori teejuht bitcoin'i juurde ja kaugemale. s.l.: Äripäev.*
- Classification of cryptocurrency holdings.* (2018). Deloitte. Kättesaadav: <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/audit/articles/fra-classification-of-cryptocurrency-holdings.html> , 3. november 2018.
- CoinMarketCap.* Kättesaadav: <https://coinmarketcap.com/coins/views/all/> , 31. oktoober 2018.
- Daniel, J., Green, A. (2018). *IFRS (#) Accounting for crypto-assets.* EY. Kättesaadav: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-ifs-accounting-for-crypto-assets-new/\\$FILE/ey-ifs-accounting-for-crypto-assets.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-ifs-accounting-for-crypto-assets-new/$FILE/ey-ifs-accounting-for-crypto-assets.pdf) , 3. november 2018.
- Hosp, J. (2018). *Krüptoraha: Bitcoin, Ethereum, plokiahel, ICO ja palju muud arusaadavas keeles. s.l.: Tänapäev.*
- IAS 2 Inventories. IASB. Kättesaadav: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-2-inventories/> 31. oktoober 2018.
- IAS 32 Financial Instruments: Presentation. IASB. Kättesaadav: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-32-financial-instruments-presentation/> 30.oktoober 2018.
- IAS 38 Intangible Assets. IASB. Kättesaadav: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-38-intangible-assets/> , 30. oktoober 2018.

IAS 7 Statement of Cash Flows. IASB. Kättesaadav: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-7-statement-of-cash-flows/> , 30. oktoober 2018.

IAS 8 Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors. IASB. Kättesaadav: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-8-accounting-policies-changes-in-accounting-estimates-and-errors/> 10. oktoober 2018.

Kallasmaa, S. Baker Tilly Baltics OÜ vandeaudiitor ja partner, Raamatupidamise Toimkonna esimees. Krüptovääringute arvestuse probleemidele võimalike lahenduste leidmine omandajate seisukohalt. Autori intervjuu Skype kaudu. Helisalvestis ja üleskirjutus. Tallinn. 13. detsember 2018.

King, R. (2018). *Token vs Coin: What's the Difference?*. BitDegree. Kättesaadav: <https://www.bitdegree.org/tutorials/token-vs-coin/> , 9. november 2018.

Leopold, R., Vollmann, P. (2018). *In depth: A look at current financial reporting issues*. PwC. Kättesaadav: <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-16/cryptographic-assets-related-transactions-accounting-considerations-ifrs-pwc-in-depth.pdf> , 29. detsember 2018.

Maksete tegemine. Eesti Krüptoraha Liit. Kättesaadav: <http://www.kryptoraha.ee/ostmine/> , 29. detsember 2018.

Mis on IP-aadress?. IP Aadress. Kättesaadav: <http://ipaadress.ee/mis-on-ip-aadress.php> , 14. september 2018.

Mis on krüptoraha?. Eesti Krüptoraha Liit. Kättesaadav: <http://www.kryptoraha.ee/tehnoloogia/>, 17. september 2018.

Paul, B., Currie, C., Ohl, A. (2018). *Point of view: Cryptocurrencies Time to consider plan B*. PwC. <https://www.pwc.com/us/en/cfodirect/assets/pdf/point-of-view/cryptocurrency-bitcoin-accounting.pdf> , 20. november 2018.

Peer-To-Peer Network. Techopedia. Kättesaadav: <https://www.techopedia.com/definition/25777/peer-to-peer-network-p2p-network> , 17. september 2018.

RTJ 1 Raamatupidamise aastaaruande koostamise üldpõhimõtted. Raamatupidamise Toimkonna juhendite kehtestamine. RT I, 23.12.2017, 54. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/aktiis/1231/2201/7054/Lisa%201%20-%20RTJ%201%20-%202017.pdf#> , 10. oktoober 2018.

RTJ 3 Finantsinstrumendid. Raamatupidamise Toimkonna juhendite kehtestamine. RT I, 23.12.2017, 54. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/aktiis/1231/2201/7054/Lisa%203%20-%20RTJ%203%20-%202017.pdf#> , 10. oktoober 2018.

RTJ 4 Varud. Raamatupidamise Toimkonna juhendite kehtestamine. RT I, 23.12.2017, 54. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/aktiis/1231/2201/7054/Lisa%204%20-%20RTJ%204%20-%202017.pdf#> , 10. oktoober 2018.

- RTJ 5 Materiaalsed ja immateriaalsed põhivarad. Raamatupidamise Toimkonna juhendite kehtestamine. RT I, 23.12.2017, 54. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1231/2201/7054/Lisa%205%20-%20RTJ%205%20-%202017.pdf#> , 10. oktoober 2018.
- RTT 1 Plokiahela tehnoloogial põhinevate instrumentide kajastamine. Raamatupidamise Toimkonna tõlgendus. Kättesaadav: https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/plokiahela_tehnoloogial_pohinevate_instrumentide_kajastamine_rpt_tolgendus.pdf?download=1 , 15. oktoober 2018.
- Sauga, A. (2018). *Kõik sai alguse Bitcoinist. s.l.*: Kirjastus Paradiis.
- SME IFRS. Kättesaadav: https://www.rahandusministeerium.ee/system/files_force/document_files/vaikesme_ifrs_tolge.pdf?download=1 30. oktoober 2018.
- Softledger*. Kättesaadav: <https://softledger.com/> , 3. detsember 2018.
- Surowiecki, J. (2012). *A Brief History of Money*. Kättesaadav: <https://spectrum.ieee.org/at-work/innovation/a-brief-history-of-money> , 23. november 2018.
- Teearu, K. (2018). *Kasuliku Kraami Kogumik: Investeeringute raamatupidamine. s.l.*: Pilvebüroo.
- Teearu, K. (2018). *Kuidas kajastada raamatupidamises krüptorahasid?*. Kättesaadav: <https://pilvebyroo.ee/krüptoraha/> , 10. oktoober 2018.
- Teearu, K. Robby & Bobby OÜ partner, vastutusvaldkonnaks teenusearendus ja turundus, Pilvebüroo OÜ eestvedaja. Krüptovääringute arvestuse probleemidele võimalike lahenduste leidmine omandajate seisukohalt. Autori intervjuu. Helisalvestis ja üleskirjutus. Tallinn. 3. detsember 2018.
- Teinberg, R., Truinin, J. (2017). *Bitcoinide kajastamine raamatupidamises*. Kättesaadav: <http://www.raamatupidaja.ee/uudised/2017/01/11/bitcoinide-kajastamine-raamatupidamises> , 30. oktoober 2018.
- Wang, B. *Cryptocurrency 101: A Bookkeeper's Cheat Sheet on Accounting for Cryptocurrency*. Kättesaadav: <https://www.firmofthefuture.com/content/cryptocurrency-101-a-bookkeepers-cheat-sheet-on-accounting-for-cryptocurrency/> , 15. november 2018.
- Veerpalu, A., Demchuk, N. (2017). *Plokiahela tehnoloogia võidukaik*. Kättesaadav: <http://www.ituudised.ee/uudised/2017/12/03/plokiahela-tehnoloogia-voidukaik> , 14. september 2018.
- Äriseadustik. RT I, 17.11.2017, 22. Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13148808?leiaKehtiv> , 3. detsember 2018.

LISAD

Lisa 1. Autori koostatud intervjuu küsimustik kommentaaridega

Autor esitas intervjuueeritavatele eelnevalt järgnevad küsimused koos kommentaaridega kirjalikult.

Teema: Krüptovääringute arvestuse probleemidele võimalike lahenduste leidmine omandajate seisukohalt

1. RTT 1: „Plokiahela tehnoloogial põhinevad instrumendid (edaspidi PTP-instrumendid)...“? Mida mõeldakse PTP-instrumentide all? *Peer to peer*?

- Osa krüptovarasid ei põhine plokiahela tehnoloogial.
- Kas need nõuanded kehtivad ka plokiahela tehnoloogiata krüptovarade kajastamisel? Kas tuleks RTT 1 sõnastust muuta üheselt mõistetevaks?

2. Kas krüptoraha alla kuuluvad ka tokenid?

- *Initial Coin Offering*: „*Coin*“ ajab võib-olla segadusse
- On jäänud silma ka segadusse ajavaid artikleid (Burniske, Tatar raamatus mainitakse ka, et krüptovara ja krüptovaluuta mõisteid aetakse segamini)
- Nt Grant Thornton, EY, PwC, Deloitte jaotavad krüptovara: krüptovaluuta, tokenid
- Kas krüptovaluuta, -vääring, -raha on sünonüümid?
- Kuidas lahendada sellist terminoloogilist probleemi?
- Kuidas tagada, et raamatupidaja saaks aru, millise krüptovaraga on tegemist (krüptovaluuta või token)?

3. Milliseid krüptoraha arvestuse probleeme toob kaasa selle volatiilsus? Kas ja kuidas neid saaks lahendada?

- Mõnedes riikides nt Hiina on krüptoraha illegaalne (tuleb erisustega kurssi viia)
- Olulise info avalikustamine
- Suured tehingud
- Õiglane kajastamine
- Aruandluse moonutamine

4. Aastaruandes on oluline esitada kasutajatele oluline info. Kuidas tagada, et kõik oluline krüptoraha kohta saaks avaldatud?

- Kogenematuses esitatakse ebatäpne info
- Tähtlikult jäetakse midagi avalikustamata

5. RTT 1 ei anna soovitusi, millise varaklassi all krüptoraha kajastada. Kuidas tagada, et krüptoraha kajastataks sobiva varaklassi all? (aktsepteeritakse maksevahendina, investor, kaupleja)

-

Lisa 1 järg

- Kas *bitcoin*’ide kajastamiseks sobib kasutada analoogiat börsil kaubeldavate finantsinstrumentidega, ehk kajastada finantsinstrumendina? (RTT 1)
- Raamatupidajal võib olla keeruline otsustada, kas kajastada „raha“, „varude“, „immateriaalse vara (IAS 38)“ all või hoopis „finantsinstrumendina“. Kuidas segadust vältida?
- „Raha“ (Krista Teearu- raamatupidamiseekspert ja ettevõtja)
- „Varud“ (Krista Teearu- raamatupidamiseekspert ja ettevõtja; BDO Eesti vandeaudiitorid Ree Teinberg- BDO Eesti partner, Jekaterina Trunin; Grant Thornton; Chartered Professional Accountants Canada, EY)
- „Immateriaalne vara“ (IAS 38) (Grant Thornton arvab, et enamikel juhtudel, PwC mainib ka seda, kuid ei anna kindlat seisukohta, Chartered Professional Accountants Canada, EY)
- „Immateriaalne põhivara (RTJ 5)“ (On ka seda mainitud, kuid ei sobi amortiseeritav soetusmaksumuse arvestusmeetod ning tavaliselt ei kasutata krüptoraha omandaja seda ettevõtte põhitegevuseks)- Kas selle võib täielikult välistada?
- „Finantsinstrumendina“ (finantsinvesteering) (RTT 1, Kanada raamatupidamisfirma asutaja CPA (*Certified Public Accountant*) Bob Wangi artikkel: nt Kanadas ei peeta krüptoraha seaduslikuks maksevahendiks vaid investeeringuks- selle alusel peetakse ka arvestust)

Infoks: RTT 1 soovitatakse bitcoin’ide arvestusmeetodi valikul lähtuda analoogiast börsil kaubeldavate finantsinstrumentidega ja kajastada õiglaselt väärtuses (RTT 1 RTS 1). Kas sellest näitest võib ka järeldada, et kajastamiseks sobiva bilansikirjena sobiks ka finantsinstrumentide all finantsinvesteering? Finantsinstrumendina kajastamise välistavad aga Teinberg ja Trunin. Nad toovad põhjuseks IAS 32 (Finantsinstrumendid), mis ütleb, et finantsinstrument on leping, mille tulemusena tekib ühele osapoolle finantsvara ja teisele finantskohustus või omakapitaliinstrument. Bitcoin’id ei kujuta endast lepingulist õigust finantsvarale, seega kajastamine finantsinstrumendina ei oleks korrektne. (Teinberg, Trunin 2017) Siin tekib vastuolu ka eespool käsitletud Teearu seisukohtadega, tema toob siinkohal välja pigem analoogia börsil või muul reguleeritud turul kaubeldavate varudega (nt vili, nafta), mida võib kajastada õiglaselt väärtuses ning soovib krüptoraha kajastada „varude“ kirje all (Teearu 2018).

6. Millist arvestusmeetodit võiks krüptorahade arvestusel kasutada?

- Õiglane väärtus (kaubavahendajatena (kauplejatena) „varudena“ kajastades, mikroettevõtja ei saa õiglast väärtust kasutada)
- Ümberhindluse meetod (Immateriaalne vara IAS 38, keerulisem rakendada, RTJ ei luba)
- Soetusmaksumus (Immateriaalne vara IAS 38, vähene sarnasus tegeliku väärtusega)
- Soetusmaksumus või netorealiseerimismaksumus (varud)

7. Kuidas lahendada krüptoraha arvestusega seonduvat ajamahukuse probleemi, eriti kui on rohkem kui üht krüptovaluutat vaja kajastada? Aega kulub selleks, et

- aru saada, millise krüptovaraga on tegu
- sobivasse varaklassi lahterdada,
- sobiv arvestusmeetod määrata.
- Adekvaatse info kättesaadavus, terminoloogiline probleem.

Lisa 1 järg

- Erinevate krüptovaluutade müümine, ostmine ja tehingute tegemine rohkem kui ühe krüptovaluutaga n-ö kuhjab keerulisi arvutusi kulude, õiglaste turuväärtuste, kasumite ja kahjumite arvestusi üksteise otsa.
- Kas olukorda aitaks lahendada krüptoraha spetsiifiline raamatupidamise tarkvara (nt Softledger)

8. Milliseid probleeme või riski näete nt *bitcoin*´i kasutamisel maksevahendina ja kuidas saaks neid lahendada?

- Kas võib osutada probleemiks nt *bitcoin*´i maksete aeglus?
- Selletõttu omakorda risk, et volatiilsusest suured n-ö kursivahed
- Võib-olla raha ei jõua kohale (vale avaliku võtme koodi sisestamine)
- Võib rahast ilma jääda, kui sai sisestatud vale avaliku võtme koodi

9. Millised probleemid esinevad, kui soovitakse töötajale palka maksta krüptorahas? Millised oleksid võimalikud lahendused?

- Mis päeva seisuga makse arvestatakse?
- Volatiilsus on suur, maksude summa võib varieeruda

10. Milliseid krüptoraha arvestuse probleeme toob endaga kaasa rahapesu, maksudest kõrvale hoidmine ja muu illegaalne tegevus krüptoraha maailmas? Kuidas neid riske saaks vältida?

- Ostu-, müügitehingud suurtes summades: risk, et krüptoraha võib olla kuritegelikust päritolust
- Keegi maksab krüptoraha ja siis müüakse seda edasi, s.t see võib olla n-ö rahapesu vahend
- Suured ja sagedased tehingud võivad tõmmata tähelepanu
- Tuleb kaitsta ennast ja oma klienti, teades täpselt, miks iga krüptoraha tehing tehti ja tõestades seda korrektse raamatupidamisega (Kanada raamatupidamisfirma asutaja CPA (*Certified Public Accountant*) Bob Wang)

11. Milliste probleemidega krüptoraha arvestuse osas olete kokku puutunud?

- Millest on need tingitud?
- Kuidas saaks neid lahendada?

12. Kas tuleviks on Eestis reaalne lahendus eraldi RTJ Krüptovara või tehakse pigem olemasolevatesse RTJ-desse täpsustusi, vastavalt sellele, kus teatud eesmärgil soetatud krüptoraha sobib kajastada?

- Kui kajastada krüptoraha „varuna“, siis on peamine probleem selles, et „varude“ all kajastatakse üldjoontes materiaalseid asju, millel on olemas eraldi ka tarbimisväärtus (Teearu 2018). Krüptorahal aga ei ole seesugust väärtust. Lisaks on varud tavaliselt seotud ettevõtte tavapärase äritegevusega (RTJ 4 p 5). Krüptoraha ei pruugi enamasti olla seotud ettevõtte põhitegevusega.
- Kui kajastada krüptoraha „rahana“, siis on probleemiks see, et ta ei vasta finantsinstrumendi definitsioonile ja raha peaks olema keskpankade poolt välja antud ja rangelt reguleeritud (Teearu 2018). IAS 7 (Rahavoogude aruanded) ütleb, et raha on kassas ja pangas ning nõudmiseni hoiused, seega krüptoraha sinna alla ei sobitu.
- „Finantsinstrumendid“ ei tule samuti kõne alla, sest krüptoraha ei ole seotud mingi teise ettevõtte omakapitaliga, s.t ta ei ole aktsiatega või tuletisinstrumentidega sarnane: puudub lepinguline vahetusõigus. (Teearu 2018) Näiteks *bitcoin*´idega ei kaasne lepingulist õigust saada finantsvara (Teinberg, Trunin 2017). Samuti ei ole võlakirjadega sarnasust,

Lisa 1 järg

- kuna lepinguline nõudeõigus puudub (Tearu 2018).
- „Immateriaalse varana“ (IAS 38) on probleemiks see, et krüptorahal on teistest immateriaalsetest varadest (v.a allahinnatud) erinev fundamentaalne olemus. Krüptovaluutal ei ole küll füüsilist substantsi, kuid paljud on kaubeldavad börsidel, erinevalt teistest immateriaalsetest varadest. Krüptovaluuta on loodud maksevahendiks kaupade või teenuste eest, enamikel immateriaalsetel varadel sellist eesmärki ei ole. Lisaks on krüptoraha äärmiselt volatiilne. (PwC)

Lisa 2. Krista Teearu vastused

INTERVJUU 3.12.2018. Autor oli esitanud intervjueeritavale eelnevalt küsimused kirjalikult, intervjueeritav võttis selle kirjaliku kava endale ette (vt Lisa 1). Autori tekst on esitatud kaldkirjas, et oleks lihtsam eristada.

Autor: *Teema: Krüptovääringute arvestuse probleemidele võimalike lahenduste leidmine omandajate seisukohalt*

1. Autor: *RTT 1: „Plokiahela tehnoloogial põhinevad instrumendid (edaspidi PTP-instrumendid)...“? Mida mõeldakse PTP-instrumentide all? Peer-to-peer?*

Krista Teearu: See ongi see plokiahela tehnoloogial põhinev. Ta on selline üldnimetus kogu sellele kupatusele.

Autor: *Aga osa krüptovarasid väidetavalt ei põhinegi plokiahela tehnoloogial.*

Krista Teearu: Seda mina ei tea, ma ei ole sellesse tehnoloogiasse süvenenud.

Autor: *Ma lugesin krüptoraha raamatud, nt see oli konkreetselt Asse Sauga raamat, kus oligi mainitud, et Ripple, Byteball ja IOTA, ei põhine plokiahelal, nt paar tükki on DAG-ahelal...*

Krista Teearu: Kui sa nüüd küsid seda, kas see RTT 1 sellele laieneb, siis laieneb küll, sellepärast, et ma võin lahjat mürki võtta, et Raamatupidamise Toimkonna liikmed ei ole väga ülimalt süvitsi sellesse süvenenud. Et igal juhul seda.

Autor: *Eks neil eesmärk on ikka ühine ja võib neile ka kohaldada.*

Krista Teearu: Just, absoluutselt.

Autor: *Aga kuidas Te siis arvate, kas tuleks üheselt mõistetavamaks muuta või pigem piisab sellest?*

Krista Teearu: Ma olen päris kindel, et see on maksimum, mida nad tänasel päeval suutsid teha, kuna nii Price (PwC) kui EY tulid nüüd sellel sügisel välja oma seisukohtadega (need lingid mis ma sulle ka saatsin). Price'i (PwC) konverentsil eelmisel nädalal, nende inimesed väitsid, et on suhelnud selle IFRS komiteega. Price'i (PwC) analüüs on nüüd sellega suures laastus kooskõlas. Ehk loodetavasti järgmiseks aastaks tuleb välja ka mingi IFRS-i teema: mingi IFRS tõlgendus. Eks siis Eesti Raamatupidamise Toimkond parandab ka seda RTT-d.

Autor: *Vastavalt sellele juba...*

Krista Teearu: Ma olen päris kindel, et see ei ole nagu viimane tekst, aga see on parim, mida nad sel momendil suutsid teha.

2. Autor: *Kuidas Teie jaotate krüptovarasid, kas krüptoraha alla kuuluvad ka tokenid?*

Krista Teearu: Siin ongi see, et mida sa nüüd nimetad. Kui me kasutame seda üldnimetajat PTP-instrument, siis selle alla kuuluvad nii krüptovääringud ja tokenid. Ehk siis...

Autor: *Krüptovääringutele öeldakse ka coinid vahepeal.*

Krista Teearu: Just-just, see on inglise keelne.

Autor: *Kuigi ICO-s antakse välja tokeneid, see ajab võib-olla veidi segadusse.*

Krista Teearu: Ja-ja, just. Algul olid kõik coin'id ja siis eraldusid tokenid, aga see ICO termin jäi ikka samaks.

Autor: *Mina ise lähtun, et krüptoraha ehk -vääring ehk -valuuta ehk coinid.*

Krista Teearu: Just, et sul on krüptoraha, ehk krüptovääring ehk krüptovaluuta ehk coinid.

Autor: *Seega need on sünonüümid.*

Krista Teearu: Just-just, ja miks on hakatud kasutama seda, miks ka Raamatupidamise Toimkond kasutab ka väljendit vääring, mitte raha, on see, et ei taheta liigitada seda rahaks. Vääring on natuke üldisem, miks eelistatum termin on vääring, mitte valuuta või raha.

Autor: *See tähendab, isegi vääring on kõige eelistatum?*

Krista Teearu: Just, ta on üldisem, ta ei viita nii selgelt rahale. Ma ütleks, et vääring on nagu natuke korrektsem. Alati on see, et sul on kasutuses nii rahvapäraseid nimetusi kui ka täpsemaid nimetusi. Kui sa oma töös kirjutad, ma kasutaks seda krüptovääringut.

Autor: *Et oleks üheselt mõistetavam.*

Krista Teearu: Just-just.

Autor: *Kuidas tagada, et raamatupidaja saaks aru, millise krüptovaraga tegemist?*

Krista Teearu: Tuleb küsida kliendilt.

Autor: *Klient siis loodetavasti teab, mida ta on soetanud.*

Krista Teearu: Eeldatavasti teab. Muidugi on olemas ka selline tore asi nagu Google.

3. Autor: *Milliseid krüptoraha arvestuse probleeme toob kaasa selle volatiilsus? Kas ja kuidas neid saaks lahendada?*

Krista Teearu: See on nüüd see, mida nüüd see toimkond soovitas kasutada on, sa ei räägi tokenitest, vaid vääringust. Siin on ikkagi see, et tuleb kajastada turuhinnas, kui see on olemas ja kui see on selline, mida nad siin välja ei toonud, on see, et on olemas ka *coin'e*, millel ei ole turuväärtust, et kui tal on aktiivne turg olemas, siis on igal juhul õiglase väärtuse meetod. Pead avalikustama, see oli ka seal olemas, avalikustama, et sellel bilansi real on sellised asjad ja kasutatud õiglase väärtuse meetodit.

Kui on mittekaubeldav, siis kas tal üldse mingi väärtus on, siis ta võib-olla pigem oleks isegi kuluks. Kui tal turuväärtust ei ole, siis ei oleks teda õige üldse varana näidata.

Probleemiks ongi see, et raamatupidaja peab hoolega hindama, kas ta üldse tahab sellega tegeleda. Ma tean, et paljud absoluutselt keelduvad.

Autor: *Kui on tegemist näiteks ülemaailmsema äriga, et osades kohtades on ta üldse illegaalne...*

Krista Teearu: Eestis ei ole, kui koostad Eesti aruannet, see kas ta on Hiinas legaalne või illegaalne, see mind absoluutselt ei huvita. Mina tahan näha, millega on tegu, kas tal on mingisugune turg taga, ühesõnaga, kas tal on aktiivne turg.

Autor: *Olite välja toonud (Tearu kogumikus), et vahel tekib dividendide maksimisega... Kui on alguses näidatud suured kasumid...*

Krista Teearu: See on kliendi, ettevõtja vastutus, aga raamatupidaja asi seda öelda, et kaalu nüüd hoolega, kas see on mõistlik.

Autor: *Et kui nad hakkavad välja maksma neid...*

Krista Teearu: Just-just. Ettevõtja ei pruugi aru saada, et tegelikult tänaseks momendiks on sul see üleshindamise kasum kadunud. Kui sa maksad oma dividendid välja ja tulumaksu peale, et siis on sul tõsised probleemid aasta lõpus omakapitaliga, kui see nüüd ei taastu. See on kliendi otsus ja kliendi vastutus, aga raamatupidaja asi on seda teadvustada.

4. Autor: *Aastaruandes on oluline esitada kasutajatele oluline info. Kuidas tagada, et kõik oluline krüptoraha kohta saaks avaldatud?*

Krista Teearu: See on nüüd see koht, et ega sul millestki muust lähtuda ei ole, nüüd tuleks võtta see RTT ja ajada näpuga järge. Sõltub ka ju mahtudest, kui bilansi maht on 1 miljon ja sul on 0,1 *bitcoin'i*, siis mitte kedagi see ei huvita.

Autor: *PwC dokumendis olid ka toodud mingid soovitusel avalikustamise kohta.*

Krista Teearu: PwC dokumenti peab lugema sellest vaatevinklist, et nemad tegelevad IFRS-iga, kui Eesti aastaaruanne on 5 lehekülge või 15 lehekülge, siis IFRS aruanne on 60 kuni mitusada lehekülge. IFRS-l on avalikustava info maht märksa suurem. Mingile väikesele ettevõttele ei ole see nagu teema.

Autor: *Neil pole mõtet seda vaadata.*

Krista Teearu: Just.

Autor: *Kui sa ikka ajad näpuga järge, siis ei esitata ebatäpset infot.*

Krista Teearu: Just.

Autor: *Aga kui tahtlikult jäetakse midagi avalikustamata?*

Krista Teearu: See on jälle see, raamatupidaja paneb aastaaruande kokku, aastaaruande kinnitab, allkirjastab ettevõtte juhatus ja tema vastutab ka selle aastaaruande sisu eest, kui raamatupidaja ütleb, et peaks kirjutama, et sul on seal 10 *ripple*'t ja ettevõtja ütleb, et ma ei taha seda mitte mingisugusel juhul avalikustada, siis raamatupidaja asi on kaaluda, et kui oluline see on, kes on huvitatud osapooled. Sul on ka mitu varianti, et kui sul on ettevõtte, kus on 1 omanik, kes on ühtlasi juhatuse liige, sul ei ole pangalaene, sul ei ole investoreid, sisuliselt mitte kedagi, sul ei ole mingeid olulisi kreditore, mitte mingeid huvigruppe sul reaalselt ei ole. Siis ma pigistaks silma kinni ja ütleks: „No kuule OK, ise tead.“ Teine asi on see, kui need summad on olulised, kui sul on huvitatud teisi osapooli, kui sul on teisi aktiivseid osanikke või passiivseid investoreid, pangalaenu olulised, kui sul on olulisi huvigruppe. Siis tasub raamatupidajal tõsiselt kaaluda, kas nüüd hakata kaklema või siis lõpetada koostöö. See on nagu selline professionaalse hinnangu küsimus.

5. Autor: *RTT 1 ei anna soovitusi, millise varaklassi all krüptoraha kajastada. Kuidas tagada, et krüptoraha kajastataks sobiva varaklassi all?*

Krista Teearu: Eesti RTT jättis nüüd selle teema täiesti lahtiseks, kui vaadata, mida soovitas Price (PwC) oma analüüsis, siis tema soovitas ikkagi vääringut kajastada varudena. See tuleneb tõenäoliselt USA-st, kus on raha definitsioon nagu rangem, et raha on ikkagi see mis on keskpanga poolt välja antud. Eesti seadustes mina nagu ausalt öeldes raha definitsiooni väga ei leidnud. See on nüüd täpselt samasugune otsustuskoht, nagu ma ennegi ütlesin, et kuna sul RTJ-l, Eesti Finantsaruandluse Standardil selgeid reegleid ei ole, siis on see oma otsustuskoht. Jällegi see, et kes on need teised huvigrupid. Kui sa selle arvestuspõhimõtetes kirjutad, et valdav osa rahast moodustavad *bitcoin*'id, no siis tegelikult vahet ei ole, kus sa selle paned. Pigem oleks mõistlik, kuigi mina endiselt ei saa aru, miks see varud hea on, Eesti kontekstis eriti, siis aruannete võrreldavuse eesmärgil, oleks mõistlik ikkagi sellest Price (PwC) loogikast lähtuda, sest see on ainuke, mis on nagu praegu põhjendatud ja välja antud. Lihtsalt sellepärast, et aruanded oleksid võrreldavad, noh, mis sisulist vahet sellel on, kus ta sul seal istub.

Eesti aruandes mina paneksin nad varudesse, sest immateriaalne vara Eesti kontekstis ei sobi, sest meil pole seda ümberhindamise meetodit.

Autor: *Ainult soetusmaksumus.*

Krista Teearu: Just. Eesti RTJ ja SME IFRS ei paku üldse varianti, et sa võiksid immateriaalset vara kajastada õiglaselt väärtuses.

Autor: *Aga seal RTT-s oli veel toodud välja, et finantsinstrumendi alusel.*

Krista Teearu: Jah, see võib ka täitsa.

Autor: *Et võib ka finantsinstrumendina?*

Krista Teearu: Võib-võib.

Autor: *Kuigi ma tõin siin algul välja (intervjuu kavas tekstina), et seda on välistatud muidu.*

Krista Teearu: Noh vaata, see on ka see, et...

Autor: Seal on leping, mille tulemusena tekib ühele osapoolele finantsvara ja teisele finantskohustus.

Krista Teearu: Just, ja see oligi põhjus, miks Price (PwC) seda ei soovitanud, sest lepingu kehtivus tagab selle, et sul on võimalus kohtu kaudu nõuda selle lepingu täitmist, nagu Eestis: meie sõlmime sinuga lepingu ja kirjutame, et allub Eesti seadusandlusele. Sina lepingut ei täida, mina kaeban su kohtusse, kohus ütleb, et oi-oi-oi täida leping. Krüptomaailmas sul sellist võimalust reaalselt ei ole. Mingisugune hiinlane laseb välja mingi ICO, sina vaatad, oi kui äge, ostad ära, kümne päeva pärast on nad kadunud: sul ei ole mitte mingit reaalselt võimalust nõuda seda lepingu täitmist. See oli põhjendus, miks Price (PwC) ütleb, et see leping ei ole nagu piisavalt tugev. Eks siin on neid vaidlusi veel ees ootamas.

Autor: Seda kindlasti. Et sisuliselt ta ikkagi ei ole nagu väärtpaberi all?

Krista Teearu: Jah, väärtpaberitega tavaliselt ongi nii, et sul on mingisugune organ seal taga, mis nagu omab nende üle mingit kontrolli. Igasugused finantsinspektsioonid ja börsid: seal on mingisugune kontroll taga. See (krüptomaailm) on suhteliselt must maa ja metsik lääs alles. Puuduvad regulatsioonid. Et noh tänasel momendil mina ütleks, et läheks ikkagi varude alla.

Autor: Ma mõtlen, et see ajab seal veidi segadusse, et kasutada analoogiat finantsinstrumentidega.

Krista Teearu: Just-just, nõus.

Autor: Aga pigem ma olen nõus ka selle varudega.

Krista Teearu: Pigem tänasel päeval las ta olla seal varude all.

Autor: Aga juhul, kui näiteks mõni Eesti ettevõtte tahab kajastada immateriaalse varana IAS 38 alusel, kas see on kuidagi võimalik?

Krista Teearu: Ei, sa ei saa. Sa saad kasutada, kas Eesti Finantsaruandluse Standardit ehk sa lähtud RTJ-dest ja RTJ-des reguleerimata osas ka SME IFRS-i või sa kasutad IFRS-i. Ei saa niimoodi, et teen RTJ-i alusel ja ma nokin endale IFRS-st mõned punktid, mis mulle sobivad – seal on kaks eraldi maailma. Sa pead valima. Eesti RTJ ei võimalda immateriaalset vara kajastada õiglases väärtuses. Ehk sa võid ta sinna immateriaalse vara alla panna, aga siis on ta soetusmaksumuses.

Autor: Mis vist ei sobiks.

Krista Teearu: Mis tõenäoliselt ei sobiks, sest ta ei ole korrektne.

Autor: Ma vaatasin et PwC tõi oma tabelis (soovitatud varaklassid kajastusmeetoditega) ikkagi välja ka soetusmaksumused, aga sellest tuleb veel hiljem juttu.

Krista Teearu: Just.

Minu meelest on märksa olulisem valik: oluline on see, et sa kaalud, et kas seal on õiglase väärtuse meetod või sul on üldse nagu kulu, kui tal ei ole turuväärtust. Ja siis teisene on see, mis reale sa paned.

Autor: Aga siis, kui ta oleks kulu pool, kas ta läheks siis bilansis mingile reale?

Krista Teearu: No kulu jõuab bilansis omakapitali kahjumina.

Autor: Ehk siis alguses ikkagi kasumiaruandes.

Krista Teearu: Just-just. Absoluutselt. Et noh, kui sul nagu turuväärtust ei ole, siis pigem on see.

Autor: Et ta läheb kulusse.

6. Autor: Millist arvestusmeetodit võiks krüptorahade arvestusel kasutada? Juba natuke rääkisime siis, et ikkagi õiglase väärtus, aga ümberhindluse meetod on toodud IAS 38-s, kas see on sisuliselt sama, mis õiglase väärtus, mis oli toodud PwC dokumendis immateriaalse varana kajastamise variandis?

Krista Teearu: No õiglane väärtus on see, et sul on turuhind või siis sul on mingis rahavood, mis tõestavad ära, et sul on nagu õiglane väärtus.

Autor: *Kas ümberhindluse meetod siis sisuliselt ongi sama?*

Krista Teearu: Mis selle all mõeldud on?

Autor: *Ma lihtsalt vaatasin seda IAS 38-t, siis seal oli see.*

Krista Teearu: Jah-jah. Ta on ikka see sama.

Autor: *Et antud kontekstis võib nende vahele võrdusmärgi panna?*

Krista Teearu: Just-just.

Autor: *Kui pole aktiivset turgu, vaatasin, et PwC dokumendis oli toodud ka veel välja, et IFRS 13 aitab, et see ütleb, kuidas õiglast väärtust võiks siis mõõta, seal dokumendis oli vist midagi toodud ka, et kuidas siis väärtust leida.*

Krista Teearu: Vaatame, nii... No ühe sõnaga, ütleme siis sedapidi, et need on mingisugused väga spetsiifilised juhtumid, kui selle peale minna, et selline tavaline Eesti ettevõtte üldiselt selliseid asju tegema ei hakka.

Autor: *Ja kui on pigem ikka tal see n-õ turuväärtuseta, siis läheb ikkagi sinna kulusse ta.*

Krista Teearu: Just-just. Siin on pigem see, et kui sul on tõesti mingisugused suured ICO-d ja asjad: sellisel juhul on sul audiitor ja IFRS ja see asi taandub tegelikult kauplemise peale ja läbirääkimiste peale. Et seda kindlasti keegi omapäi tegema ei hakka.

Autor: *Ja siis juba veidi rääkisime ka, et need soetusmaksumuse meetodid, siis täiesti välistaks.*

Krista Teearu: Mhm, sest vaata seal on see, et soetusmaksumus võib olla siin väga vale, kui tavaliselt on see, et soetusmaksumuse rakendamine on pigem konservatiivne lähenemine, siis antud juhul ta võib olla väga vastupidine, sest ICO käigus võib Sul hind minna väga kõrgeks ja siis ta kukub sul kahe nädala pärast kokku. Ja siis on see soetusmaksumus ka väga vale, et pigem ma jääks siin selle õiglase väärtuse peale, kui on olemas turuhind, kui turuhinda ei ole ja summa ei ole väga oluline, siis on kulu ja kui väga oluline siis lähed ja uurid asju lähemalt, kas on mingisuguseid variante, aga see on pigem väga haruldane.

Autor: *Aga kui alguses kajastad kuluna, aga kui sealt peaks mingit väärtust mingi aeg hiljem tekkima, siis ta tuleb mingi muu äritulu või?*

Krista Teearu: Sisuliselt see tähendab seda, et sa võtad ta varudena arvele ja sa kannad ta nulli, sest tal ei ole nagu väärtust.

Autor: *Jah, alguses võtan ikka varudena soetusmaksumuses.*

Krista Teearu: Jah, kui sa ostad, siis sa võtad ta varudena arvele ja bilansipäeval vaatad, et oi pagan, keegi ei kauple, mingit väärtust ei ole: hindame alla. Aasta pärast on midagi toimunud, siis hindad turuhinda uuesti.

Autor: *Siis saab nagu varudena hakata kajastama jälle.*

Krista Teearu: Just-just, mina teeks vähemalt niimoodi.

Autor: *Tundub mulle ka loogiline. Ümberhindlus on siis nii tihti, kui on bilansipäev vastavalt?*

Krista Teearu: Vähemalt bilansipäev, aasta keskel on nüüd kokkuleppel ettevõtjaga, kohustuslik on teha seda kord aastas. Sõltub, kuidas on kokku lepitud, mõni tahab igakuist aruandlust, mõni kvartaliaruandlust, mõni tahab nt ma ei tea, juunis dividende maksta, siis võiks enne bilansi teha, vaadata, mis vahepeal toimunud on.

Autor: *Et vaadata, mis väärtuses see on.*

Krista Teearu: Just-just.

Autor: *Muidu võib jälle see omakapital minna alla nõutud piiri näiteks.*

Krista Teearu: Just-just.

7. Autor: *Kuidas lahendada krüptoraha arvestusega seonduvat ajamahukuse probleemi, eriti kui on rohkem kui üht krüptovaluutat vaja kajastada?*

Lisa 2 järg

Krista Teearu: Ma isegi ei kujuta ette, kuidas seda probleemi lahendada, sa pead lihtsalt aktsepteerima, et see võtabki aega.

Autor: *Et kui sa juba selle töövõtu võtad, juba pead teadma seda.*

Krista Teearu: Just-just, et sellega peab kindlasti nagu arvestama. Kui sul on neid seal mõni, kui neid tehinguid on mõni ja nimetusi on ka mõni, siis on Excel täiesti piisav.

Autor: *Te tõite seal enda materjalides ka välja, et kui vaja, siis teha need koondtabelid, kontode väljavõtete alusel ja nende alusel kanded.*

Krista Teearu: Just-just. Ja no see on tõesti siis, kui sul on palju neid asju.

Autor: *Ja siis ma uurisin, et on spetsiifiline raamatupidamistarkvara Softledger.*

Krista Teearu: Aa, okei, ma ei ole kokku puutunud.

Autor: *Väidetavalt siis esimene krüptoraha arvestuse keerukusele vastav raamatupidamistarkvara ja seal on siis neil isegi ka mingisugune ühendus krüptoraha börsidega.*

Krista Teearu: Okei, issand, kui huvitav.

Autor: *Seal oli nagu kuidagi sõnastatud see, et „integration with exchanges“, et ma ei teagi, kas tulevad sealt kuidagi otse need kursid või väärtused.*

Krista Teearu: See kõlab küll huvitavalt... See kõlab täitsa põnevalt, seda peaks täitsa uurima.

Autor: *Võib-olla see isegi aitaks seda lihtsustada.*

Krista Teearu: Kui neid tehinguid on palju, nimetusi on palju, siis kindlasti.

Autor: *Siis on mõistlik hakata uurima.*

Krista Teearu: Jaa, just, siis täiesti kindlasti. Kui neid on nagu vähe, siis vahet ei ole.

Autor: *Siis võtaks isegi rohkem aega, et leida mingit varianti.*

Krista Teearu: Just-just.

8. Autor: *Milliseid probleeme või riski näete nt bitcoin'i kasutamisel maksevahendina ja kuidas saaks neid lahendada?*

Krista Teearu: See ei ole niivõrd raamatupidamise teema: see aeglus ja volatiilsus, need on jällegi need, millega sa pead lihtsalt arvestama. Aeglusega sa pead lihtsalt arvestama, kursi vahed tekivad siis, kui sa tahad neid eurodeks saada. Selles mõttes, et kui ma leppisin kokku, et mina maksan sulle 0,1 bitcoin'i, siis sa saad selle mingi aja pärast kätte, ta on ikka 0,1 bitcoin'i. See, et sul on vahepeal euro kurss muutunud, see on nagu teine teema.

Autor: *Et sa saad ju ise valida, et võtad vastu bitcoin'e.*

Krista Teearu: Just. Et sa oledki valinud. Me oleme kokku leppinud, hinna fikseerinud bitcoin'is, siis see kursi vahede teema ei ole oluline.

Autor: *Et see tuleb pigem siis, kui sa otsustad, et nüüd ma vahetan.*

Krista Teearu: Just, see on teine teema. Et kas raha ei jõua kohale, noh ma ei tea...

Autor: *Eks sellega pead ka juba ise arvestama.*

Krista Teearu: Nojah, see ongi nagu see, et riskid ongi nagu teised.

Autor: *Nojah, et riskid eksisteerivad nii või naa.*

Krista Teearu: Mhm.

9. Autor: *Millised probleemid esinevad, kui soovitakse töötajale palka maksta krüptorahas? Millised oleksid võimalikud lahendused?*

Krista Teearu: See on nüüd jälle see kokkuleppe küsimus. Raamatupidamise seisukohalt vahet pole. Mina vaatan seda, et teisipäeval läks makse välja, võtan selle päeva kursi. Kui me oleme

kokku leppinud, et kasutame mingisuguse päeva lõpu mingisuguse börsi kurssi ja siis selle järgi arvutame maksud. See, et ta seal kuidagi on kõikunud, see mind ei huvita.

Autor: *Et ikka see, mis selle päeva lõpus on, see on.*

Krista Teearu: Ja ettevõttel ongi see, et väljamakse päeva seisuga arvestatakse maksud.

Autor: *Nojah siis volatiilus vastavalt, kuidas on, nii läheb.*

Krista Teearu: Just-just.

10. Autor: *Milliseid krüptoraha arvestuse probleeme toob endaga kaasa rahapesu, maksudest kõrvale hoidmine ja muu illegaalne tegevus krüptoraha maailmas? Kuidas neid riske saaks vältida?*

Krista Teearu: See ei ole nüüd otseselt arvestuse küsimus. Mulle meeldib see Kanada tüüpi tsitaat siin, et Sul on vaja selgitusi, mis tehing see oli ja see on ka raamatupidamises kajastatud.

Autor: *Et oled valmis nagu tõestama.*

Krista Teearu: Just. Ja raamatupidamise seisukohalt, kas sa teed tehinguid krüptodega või sa teed tehinguid rahadega, see makse ei mõjuta. Kui ma siin oma klientidele seletan, siis mina ikkagi soovitan neil mõelda peas krüptost kui rahast. Ehk sa võid kasutada euro asemel oma *bitcoin*'e, aga see ei mõjuta sul mitte mingit maksuarvestust: käibemaks täpselt sama, palga maksud on täpselt samad, dividendi maksud on täpselt samad. Et kui sa mõtled oma peas niimoodi, et see on lihtsalt teine alternatiivne maksevahend ja ta ei mõjuta maksuarvestust üldse. Rahapesu osas on just see, et sul peab olema kõik selge. Sul ei saa olla sellist asja, et „keegi kandis mulle 10 *bitcoin*'i, pane ärituludesse“ – mille eest kandis, kes kandis.

Autor: *Raamatupidaja peab ikka veenduma enda võimekuses, nagu teie materjalides.*

Krista Teearu: Just, absoluutselt, et sa saad aru, mis toimus ja sul on ka kõik ära fikseeritud.

11. Autor: *Milliste probleemidega krüptoraha arvestuse osas olete kokku puutunud?*

Krista Teearu: Ma isegi ei ütleks, et nagu probleemid. See ongi see, mida sa siin eespool ka nimetasid, et see on lihtsalt ajakulukas. Tema peale lihtsalt kulub palju aega, et sa aru saad, mis asi see nüüd on. Mingid on nagu levinud ja siis mingisugused on vähem levinud: et sa saad aru millega tegemist on, mis seal toimus, kes maksis kellele, mille eest maksis, miks see raha liikus. Sa oled lihtsalt mingisuguselt kaubelnud: ütleme, et kasutad näiteks kahte keskkonda, siis sa teed seal seda arbitraaži, et hinnad on erinevad ja siis sa kannad neid ühelt teisele ja siis nende kokku ajamine on paras tüütus. Need ei ole nagu selles mõttes probleemid, et...

Probleemiks võib nimetada seda, et kevadise seisuga mittekeegi ei tahtnud enda arvamust üldse avaldada, mis see raamatupidaja sellega peale peaks hakkama, aga samas sa pidid ju kuidagi need eelmise aasta aruanded ju ära tegema. Et see oli probleem, aga see konkreetselt on nüüd tänaseks, pooleldi ära lahenenud.

Autor: *Et juba mingeid arvamusi ikka tuleb.*

Krista Teearu: Just, et hakkab vaikselt tekkima. Muu on lihtsalt nagu...

Autor: *Mis käib kaasas selle valdkonnaga.*

Krista Teearu: Just-just.

Autor: *No ma vaatasin, et te olite veel pannud, et osad keskkonnad on algelised, et tuleb natuke n-ö skeemitada: ei saa näiteks ettevõtte nimele kontot teha.*

Krista Teearu: Mitte skeemitada, aga sa ei saa sealt nagu sellist ettevõtte nimele: mõni ei lase ettevõtte nime panna, väljavõtted on mingisuguses õudses formaadis. Sa ei saa võtta mingisugust kena csv faili, nagu pangast saab. Teinekord sa saad üldse mingi pildi, *screen*'i ja siis toksid selle käsitsi Excelisse ümber, mis on totter.

Autor: *Vahepeal siis võib-olla võtadki nt eraisiku nimele ja siis rendid või müüid?*

Lisa 2 järg

Krista Teearu: See on selline jah... Aga no sa pead ikkagi arvestama seda, et sul on ikkagi aru saada, kust see raha täpselt pärineb, mis seal tehtud on.

Autor: *Ehk kõige olulisem aru saada ja olema valmis tõestama.*

Krista Teearu: Just-just.

12. Autor: *Kas tulevikus on Eestis reaalne lahendus eraldi RTJ Krüptovara või tehakse pigem olemasolevatesse RTJ-desse täpsustusi, vastavalt sellele, kus teatud eesmärgil soetatud krüptoraha sobib kajastada?*

Krista Teearu: Ma arvan, et nad vaatavad mida IFRS teeb. Ma arvan, et nad lähevad sama radapidi.

Autor: *Mida te ise pakute, kas võiks tulla mingi eraldi IFRS?*

Krista Teearu: See omakord sõltub sellest, kui massidesse see läheb. Sest praegu ta on ikkagi selline „friigiklubi“ ettevõtmine. Sellest on nagu räägitud palju rohkem, seoses selle mulliga, mis meil siin oli, räägitud palju rohkem kui varem, aga ta on ikkagi suhteliselt sellise väga piiratud kogukonna kasutuses. Kui ta läheb laialdasemalt massidesse, siis... Ma ei usu, et ta pigem eraldi läheb, pigem ta läheb siis mingi...

Autor: *Või tuleb mingi tõlgendus...*

Krista Teearu: Tõlgendus kindlasti, need IFRIC-ud. Aga ta ilmselt läheb mingite punktidenä, siis sisse sinna selle vastava IFRS-i juurde. Näiteks, kui tekib üldine arusaam, et krüptovääringud peaksid olema kajastatud varudena, siis tuleb lihtsalt varude IFRS-i alajaotus juurde, et: „Aga kui sul on krüptovääringud, siis on sellega täiendavalt veel sellised asjad“. Ma ei usu, et eraldi läheb.

Autor: *Mulle praegu tundub ka, et see pilt hakkab päris selgeks saama.*

Krista Teearu: Ta on selgem, aga siin on veel auke küll.

Autor: *Selles mõttes, et see mis siin hetkel teha on, annab nagu raamatupidajale juhised suhteliselt hästi kätte isegi.*

Krista Teearu: Just-just.

Lisa 3. Sander Kallasmaa vastused

INTERVJUU 13.12.2018 (Skype kõne kaudu). Autor oli esitanud intervjuueeritavale eelnevalt küsimused kirjalikult, intervjuueeritav võttis selle kirjaliku kava endale ette (vt Lisa 1). Autori tekst on esitatud kaldkirjas, et oleks lihtsam eristada.

Autor: *Teema: Krüptovääringute arvestuse probleemidele võimalike lahenduste leidmine omandajate seisukohalt*

1. Autor: *RTT 1: „Plokiahela tehnoloogial põhinevad instrumendid (edaspidi PTP-instrumendid)...“? Mida mõeldakse PTP-instrumentide all? Peer-to-peer?*

Sander Kallasmaa: See on lühend terminist plokiahela tehnoloogial põhinevad. Muidu oleks see jutt oluliselt pikem ja lohisevam olnud ja selliselt oli neid lihtsam nimetada.

Autor: *Aga osa krüptorahasid ei põhine plokiahela tehnoloogial, ma saan aru et neile kohaldub siis ka see sama tõlgendus?*

Sander Kallasmaa: Ausalt öeldes siin on ikkagi mõeldud neid, mis põhinevad plokiahela tehnoloogial. Mis muid varasid te silmas peate?

Autor: *Näiteks Ripple, Byteball, IOTA (Asse Sauga raamatust).*

Sander Kallasmaa: Ma ausalt öeldes ise nii spetsialist selles osas ei ole. Ma arvan, et neid samu põhimõtteid saaks nendele ka laiendada.

Autor: *Seega, kas siis tuleks sõnastust muuta ka üheselt mõistetavamaks? Ma olen kursis, et see ei ole muidugi viimane tekst ilmselt ka.*

Sander Kallasmaa: See ei jää jah sellel teemal viimaseks n-ö juhendiks, aga hetkel ma arvan, et Raamatupidamise Toimkond ei hakka selles osas ühtegi muudatust enne tegema, kui tuleb rahvusvaheliselt mingeid põhimõtteid: kas siis IFRS-i või vähemalt IFRS-i väljaandjalt mingisuguseid suuniseid, milline on nende seisukoht selliste instrumentide kajastamise kohta.

2. Autor: *Kas krüptoraha alla kuuluvad ka tokenid? Kuidas te terminoloogias mõtlete?*

Sander Kallasmaa: Tokenid me loeks kindlasti selle juhendi rakendusalasasse. Valdavalt need kasutavad plokiahela tehnoloogiat. Terminoloogiliselt rääkides, siis ilmselt krüptoraha alla ma ise ei liigitaks tokeneid. Eesti keeles on need terminid natuke risti-rästi läinud, et üsna mitu nime on neil. Ja kui ma ei eksi, siis äkki kuskilt seadusandlusest käis läbi „virtuaalvääring“, selle all mõeldakse siis n-ö seda *currency*’t, aga mitte tokenit. Eestis on terminitega mõnevõrra segadust. On krüptoraha, krüptovaluuta, virtuaalvääring, võib-olla leiame veel mingisuguse nimetuse.

Autor: *Krüptovääring näiteks pidavat olema üks eelistatumaid termineid krüptoraha kohta.*

Sander Kallasmaa: Jah, võimalik küll, eks see ajas on ilmselt muutunud ka.

Autor: *Mina ise arvestan ka, et krüptovaluuta, krüptovääring, virtuaalvääring, krüptoraha on sünonüümid ja, et krüptovara alla kuuluvad krüptovaluutad ja teine on tokenid.*

Sander Kallasmaa: Jah-jah.

Autor: *Ma olen näinud, et vahepeal pannakse cryptocurrency või krüptoraha alla ka tokenid, kuigi ma pigem mõtleks, et see on pigem sünonüüm valuutaga ja siis teine asi on tokenid.*

Sander Kallasmaa: Jah, token on oma iseloomult midagi muud kui see krüptovaluuta või virtuaalvääring. Olemus on hoopis teine ja seal on selgemini õigused ja kohustused reguleeritud.

Autor: *Kuidas tagada, et raamatupidaja saaks aru, millise krüptovaraga on tegemist, kas krüptovaluuta või token.*

Lisa 3 järg

Sander Kallasmaa: Ma arvan, et siin on vastus ainult üks, et ta peab aru saama, mis instrumendiga tal tegemist on. Kui ettevõtte on ostnud mingit sellist krüptovara: peab ikkagi ise kindlaks tegema, mis õigused või kohustused sellega kaasnevad. Vastavalt sellele siis liigitama. Mingit muud lahendust siin ei ole.

3. Autor: *Milliseid krüptoraha arvestuse probleeme toob kaasa selle volatiilsus? Kas ja kuidas neid saaks lahendada?*

Sander Kallasmaa: Volatiilsus toob esiteks selle küsimuse, kes soovib neid kajastada õiglasel väärtuses, siis selle volatiilsuse mõju varade kogumahule on väga suur ja kasumiaruandel samamoodi. Kui need liikumised on kord ühes, kord teises suunas, et bilansimaht võib ka oluliselt kahaneda ja kasvada. Samamoodi kasumiaruande võib olla kord kasumiga kord kahjumiga.

Teine on see, et need situatsioonid, kui võib-olla kajastatakse neid soetusmaksimumes, siis volatiilsus võib tekitada situatsiooni, kus kord tuleb neid hinnata alla ja siis jällegi teisel bilansipäeval hinnata, kas see eelmine allahindlus tuleks tühistada. Selles mõttes tooks kindlasti omajagu tööd kaasa.

Teine küsimus on see, kust see hind üldse võtta ja kas see hind. Kui me räägime siin krüptobörsidest, see hind ei ole igal pool üks ja sama, millist hinda eelistada, kuhu tõmmata see piir, kas me saame üldse öelda, et ühe või teise börsi hind on tema õiglane väärtus, kas seal on üldse piisavalt likviidsust. Sellised küsimused tuleb ka raamatupidajal läbi mõelda.

Autor: *Leida siis see primaarne börs.*

Sander Kallasmaa: Jah, täpselt nii. Teha enda jaoks kindlaks, millist börsi hinda võiks üldse aluseks võtta.

4. Autor: *Aastaruandes on oluline esitada kasutajatele oluline info. Kuidas tagada, et kõik oluline krüptoraha kohta saaks avaldatud?*

Sander Kallasmaa: Ma ütleks, et osa vastusest on kindlasti olemas juba. Mida kogenum inimene on, seda suurema tõenäosusega ta suudab eristada, mis on oluline ja mis ebaoluline info. Ma ütleks, et praktikas see võiks mingi ajaga lihtsalt paremini paika loksuda. Kindlasti on oma roll siin audiitoritel, kes saaksid omalt poolt kaasa aidata sellele, et aruannetes oluline info oleks avalikustatud. Ja samas et seda ei kuhjatakse ka üleliigsete detailidega üle. Kui me natuke laiemat pilti vaatame, siis täna kogu see krüptomaailm on ikkagi üsna pisike nišši ala. On loomulikult ettevõtteid, kus kogu tegevus käibki selle ümber, aga valdav osa ettevõtteid on ikkagi sellised, kus see krüptomaailm, ma usun, et veel niipea üldse sisse ei tule. Ja no eks me näe, kui kaugele see asi üldse areneb, kas täna olemasolevad tehnoloogiad on üldse pikemas perspektiivis jätkusuutlikud.

Kui tulla tagasi selle küsimuse juurde, siis jah, et tagada, et kõik oluline saaks krüptoraha kohta avaldatud, on täna üsna subjektiivne, sest ütleme Eestis on nüüd olemas RTT, mis n-ö teatud punktid toob välja, aga see, mida aruande koostaja loeb oluliseks, võib olla väga subjektiivne. Millised on need kvalitatiivsed tunnused, mida ta oluliseks loeb ja mis summast alates ta loeb asju oluliseks. See võiks tegelikult erineda ka aruande lugeja olulisusest.

Ma arvan, et siin ongi n-ö see jooksev praktika ja ettevõtted, kelle aruandeid auditeeritakse, et ilmselt siis audiitorid suudavad kujundada mingit ühtlasemat lähenemist. Aga samas ma nagu väga ei pelgaks ka seda, et see pilt esialgu veidi kirju on. Mingi loomungulisus võiks ju raamatupidamisse ja aruande koostamisse jääda ja see kõik ei pea täpselt ühte joont mööda käima. Meil on üldised põhimõtted kätte antud ja nende raames peaks tegutsema.

Lisa 3 järg

Autor: *Jah, seal tõlgenduses olid päris hästi need soovitud antud ja üks see oleneb siis huvigruppidest, et palju ettevõtet neid aruande lugejaid on.*

Sander Kallasmaa: Jah, täpselt nii, et ütleme, kes aruannet koostab, peaks püüdma esmalt mõelda, et kellele ta seda koostab ja mis infot need aruande lugejad võiksid vajada. Et see on nagu esmane.

Autor: *Kui tahtlikult jäetakse midagi avalikustamata, siis võibki kellelegi n-ö vahele jääda lihtsalt.*

Sander Kallasmaa: Nojah, kes tahtlikult jätab midagi välja, et ega täna sellist sanktsiooni otseselt sellele pole, et keda auditeeritakse, selle puhul ilmselt audiitor ütleb, et selline või mingi teine info tuleks täiendavalt avalikustada. Kui ei avalikustata ja see on oluline, siis on võimalik, et audiitor teeb selle kohta mingi märkuse. Aga ütleme, et ettevõtte kokkuvõttes, otsest sanktsiooni ei ole. Põhimõtteliselt see sanktsioon võiks tulla lihtsalt läbi selle, et kui omanikud ei ole selle tööga rahul või siis mõned koostööpartnerid ütlevad, et me ei soovi ühel või teisel põhjusel n-ö enne teiega koostöösse astuda, kui selle kohta oleme täiendavat infot saanud.

Kui me mõtleme n-ö karistuse poole pealt, siis sellist asja ei ole ja ma arvan, et ei peaks tegelikult olema ka, et mingis mõttes äri on niikuinii teatud ulatuses riskide võtmine ja osaliselt on see nagu isereguleerunud.

5. Autor: *RTT 1 ei anna soovitusi, millise varaklassi all krüptoraha kajastada. Kuidas tagada, et krüptoraha kajastataks sobiva varaklassi all?*

Sander Kallasmaa: Toimkond selle osas ei tahtnudki n-ö otsest soovitusi anda. Põhjus on ka selles, et algusest peale, algselt Eesti hea raamatupidamistava ja nüüd kaks aastat Eesti finantsarvestuse standard on tuginenud IFRS-le. Alguses n-ö täis mahus IFRS-le ja nüüd viimased, ma täpselt ei julge öelda mitu aastat, ma pakun, et äkki aastast 2009, siis SME IFRS-le ehk siis väikeettevõtete ja keskmiste ettevõtete jaoks koostatud standarditele. Ja kuna nüüd IFRS-i väljaandja ei ole selle teema osas mittemingisugust seisukohta võtnud, siis Toimkond otsustas, et me ise ei reguleeri seda detailides, vaid anname nagu üldisi soovitusi lähtudes sellest, et mis on aastaaruande üldine eesmärk.

Iseenesest võib öelda, et maailmas ongi hetkel kaks suunda, mismoodi üritatakse sellele valdkonnale läheneda. Üks on puhtalt olemasolevatest definitsioonidest lähtuv ja siis põhiliselt n-ö välistuse meetod, et n-ö välistatakse need varaklassid, mille definitsiooni alla see krüptovara (krüptovaluuta) ei sobi. Välistatakse need varaklassid, kuhu ta ei sobi ja üldjuhul jõutakse välja immateriaalse varani.

Eestis me leidsime, et see lähenemine ei ole päris õige, kuna, mis on aruande koostamise üldprintsipiibid: aruanne tuleks koostada selliselt, et see annaks võimalikult õiglase pildi ettevõtte finantspositsioonist ja majandustulemustest, et majandustehingud peaksid olema kajastatud lähtudes nende sisust ja mitte vormist. Ja ütleme, et nagu sellistest üldprintsipiibidest lähtudes, me leidsime, et selline n-ö definitsiooni välistamise meetod ei täida lõppkokkuvõttes seda eesmärki, et aruanne võimalikult õiglaselt ettevõtte majandustehinguid ja finantspositsiooni kajastaks. Seetõttu see soovitus jäi mõnevõrra ümmargune ja lahtine, aga teisalt me tahtsime anda selge soovitus selle osas, et lähtuge sellest, mis eesmärgil neid krüptovarasid on ostetud ja mismoodi neid kasutatakse ja ka see, kaua neid siis hoitakse või mis eesmärgil neid hoitakse. Lähtuda sellest majanduslikust sisust ja see on ka see põhjus, miks me ei taha öelda selgelt ette, kuna ettevõtetel võib olla nende varade puhul väga erinev eesmärk, miks neid on soetatud, erinev on nende kasutamine. Ettevõtte võiks siis ise n-ö hinnata, mis see õige varaklass võiks olla.

Kui me räägime nt *bitcoin*'ist, ma isiklikult oleksin võib-olla mõnevõrra skeptiline seda *bitcoini* rahana näitamast, kuna raha puhul võiks üldiselt eeldada seda, et ta on väga likviidne, tema

väärtus ajas ei muutu järsult ja ta on paljude osapoolte poolt aktsepteeritav. Loomulikult ka n-ö fiatvaluuta on väga erinev: kui me ühelt poolt vaatame eurot v USD-i, teiselt poolt mõnda sellist hüperinflatsioonilise majandusega riiki, nt Venetsueela – ka nende valuutad on ju väga erinevad. Ma võib-olla nagu, mitte rääkides Raamatupidamise Toimkonna eest, vaid isiklikust seisukohast: kui mina hoiaksin *bitcoin*'e selleks, et loota nende väärtuse kasvule, siis ma ikkagi pigem kajastaks neid n-ö finantsinvesteeringuna Eesti raamatupidamise aastaaruandes.

Autor: *S.t, siis, et finantsinstrumentide eeskujul, nagu seal (RTT-s) oli ka mainitud...*

Sander Kallasmaa: No ütleme põhimõtteliselt jah, me ei saa öelda, et ta käiks finantsinstrumentide juhendi alla, kuna ta ei täida neid definitsioonis toodud tingimusi, aga jällegi, et kui lähtuda tema majanduslikust eesmärgist, siis n-ö tema olemus ja käitumine oleks sarnane. Ja üldse nagu, Eesti finantsarvestuse standardi kohast aruannet koostades minul oleks nagu isiklikult ülimalt keeruline paigutada teda immateriaalse põhivara alla, kuna tegelikult ta ei täidaks selle definitsiooni, et ütleme, et ettevõtte, kes *bitcoin*'i ikkagi n-ö ka jooksvalt ostab ja müüb, siis mingil juhul ei täida seda põhivara tingimust, et ta oleks kasutatav või hoitav rohkem kui 1 aasta.

Autor: *Jah, ja see arvestusmeetod ei ole ka nagu kõige sobivam.*

Sander Kallasmaa: Jah, absoluutselt. Soetusmaksumus miinus kulum, mismoodi seda kulumit sinna arvestada ja teine asi, mis see n-ö kasulik eluiga oleks. Seda me ilmselt ei suuda tuvastada ja siis hakata nagu sellist vara 10 aastaga amortiseerima – n-ö arvestuslikult täielik nonsenss.

Autor: *Selge, Te valiksite siis finantsinstrumendina, mida on päris palju välistatud.*

Sander Kallasmaa: No kui me oleme terminoloogiliselt päris täpsed, siis see oleks „finantsinvesteeringud“ meie bilansiskeemi puhul. Iseenesest finantsinstrumendi alla (kui vaatame Eesti bilanssi) käivad raha, finantsinvesteeringud, nõuded, et neid klasse on palju.

Ehk siis RTJ 3.

Sander Kallasmaa: Jah, ütleme, et need on nagu finantsvarad, et finantsinstrumentide alla käivad ka kohustused. Ma näitaks seda finantsinvesteeringuna, aga see sõltub jällegi konkreetsetest tingimustest, et võimalik, et ma näitaks teda teatud tingimustel ka rahana, kui ma näiteks võtaksin selles vastu makseid ja teeksin ise makseid. Ütleme, kui ma võtan makseid vastu ja selle ikkagi väga lühiajaliselt, ala' nädala jooksul, alati konverteerin päris rahaks, et siis ma tegelikult ei näe ka probleemi seda rahana kajastada.

Autor: *Kuidas te arvate sellest „varust“, mida on päris palju, eriti välismaistest allikatest leida? See tuleks nagu Eestis kõne alla, mulle tundub vähemalt nii.*

Sander Kallasmaa: Mulle endale see mõnevõrra tunduks kummaline. Mul isiklikult oleks keeruline seda „varuks“ nimetada. Kui see oleks mingi vara, millega ma pidevalt kauplen, siis ta meenutab mulle ikkagi pigem rohkem finantsvara kui füüsilist vara, mida ma varuna võiksin näidata.

Autor: *Okei, nojah, ma sain aru, et välismaal ollakse just hästi palju kahe variandi vahel: kas immateriaalne vara või varud. Teearu näiteks arvas, et „varudena“ kajastada oleks aruannete võrreldavuse eesmärgil parim variant.*

Sander Kallasmaa: Varude puhul tuuakse enamasti paralleele nende n-ö *commodity* kauplejatega, aga siin on jällegi küsimus, et valdavalt sellistel varadel on füüsiline substants, antud juhul see puudub.

Autor: *Et te pigem arvate ka, et võib-olla ka kunagi hakatakse seda pigem vaatama finantsinstrumendina? Ma saan aru, et see on Teie seisukoht, aga kas Te arvate, kas see võiks ka laiemalt levida?*

Sander Kallasmaa: Ma ei tahaks siin väga ennustamisega tegeleda. Ma arvan, et väga paljud, kes sellel teemal on sõna võtnud või on palutud neil sõna võtta, et kui nad lähtuvad IFRS-ist ja lähevad n-ö seda definitsiooni välistamise teed, et sellisel juhul ongi nii, et jõuad immateriaalse

Lisa 3 järg

varani või alternatiivina „varudeni“. Ja ma ei välista, et ka nüüd IASB, kes neid standardeid välja annab, ka lõpuks sinna jõuavad. Kui see nii läheb, võimalik, et me peame Eestis ka oma tõlgenduse üle vaatama.

Samas kui me vaatame, kes seda valdkonda püüab reguleerida, siis üldjuhul on need n-ö need regulaatorid, kes pigem tegelevad väärtpaberitega või siis rahaga. See võiks viidata sellele, et inimesed, kes seda valdkonda püüavad korrastada, käsitlevad seda pigem ikkagi mingil kujul finantsvarana.

Autor: *Eks siis ole näha, kuhu need arutelud ja mõtteviisid jõuavad.*

Sander Kallasmaa: Jah, täpselt nii, aga kui ma oleksin täna raamatupidaja ja mul on see situatsioon, siis ausalt öeldes ma nagu ülearu ei muretseks ka, sest nii kaua, kuni seda valdkonda ei ole detailideni reguleeritud, siis otseselt ei saa keegi ka öelda, et ma oleks väga valesi teinud. Põhiline on see, et arvestuspõhimõtted oleks aruandes välja toodud ja oluliste asjade puhul ka piisavalt detaile, et aruande lugeja suudaks selle põhjal omad järeldused teha, et hinnata võimalikku riski, mis ettevõttel nendega kaasneb ja hinnata ka seda, milline potentsiaal või potentsiaalne kahjum nendest varadest võiks tulevikus ees olla.

Autor: *Nii, et teie eelistused olidki investeringuna ja ka rahana mõnel juhul.*

Sander Kallasmaa: Võimalik, et võib-olla mul fantaasiat on hetkel natuke vähe, et leiaks veel mingi kasutusvaldkonna, mistõttu teda võiks ka näiteks varude alla panna, ma seda ei välista.

Autor: *Kui ta nagu tegelebki n-ö trading' uga, kauplemisega kõvasti, et siis võib-olla.*

Sander Kallasmaa: Nojah, ma ei ole seda valdkonda niimoodi ise läbi mõelnud, et kas ma võiksin teda sinna panna, aga me peame ka praegu seda arvestama, et ma valdavalt püüan mõelda Eesti finantsaruandluse standardi raames. Selles osas IFRS läheneb võib-olla natuke erinevalt. Kui ma teeksin ise IFRS-i aruannet, siis ma võib-olla mingid asjad lahendaks natuke teistmoodi, aga suure tõenäosusega ma ikkagi jõuaks samasse vaatesse välja, et minu jaoks olulisem on aruande üldine eesmärk ja tehingute majanduslik sisu. Vaatan, et enamik, kelle seisukohad on välja toodud, on audiitorettevõtted, et nad on sellised nagu oma riski maandavad ja seetõttu oma arvamustes ka ülimalt ettevaatlikud ja konservatiivsed.

6. Autor: *Millist arvestusmeetodit võiks krüptorahade arvestusel kasutada?*

Sander Kallasmaa: Ma ütleks, et eelistatum minu jaoks on ikkagi õiglane väärtus. Ükskõik, kas me räägime siin *trader'*itest ja varudes kajastamisest või finantsinvesteeringuna kajastamisel ja rääkimata sellest, et kui me teda maksevahendina tahame rahana kajastada. Eks siin probleemid ongi selles, et kust seda õiglast väärtust võtta ja, kas kõigile krüptorahadele on üldse võimalik õiglast väärtust leida. Ma vaatan, et siin nimekirjas on veel ümberhindlus, ma ei kujuta seda ette, kuidas seda rakendada.

Autor: *See oli seal IAS 38-s mainitud.*

Sander Kallasmaa: Teoorias on see võimalik, aga mulle tunduks see üsna kunstlik lähenemine.

Autor: *Eesti finantsaruandluse standardiga ju ei saa ka seda rakendada.*

Sander Kallasmaa: Jah, Eesti finantsaruandluse standardi järgi seda teha ei saa, IFRS-is seda saaks teha. Soetusmaksumus oleks teine alternatiiv, aga siis kindlasti peaks vaatama, kas see tema n-ö kaetav väärtus on üle soetusmaksumuse või alla: vajadusel tuleb siis allahindlusi teha. Ilmselt osade vähem levinud ja vähem likviidsete krüptorahade puhul õiglase väärtuse lähenemist võib-olla ei saagi kasutada, et peakski lähtuma soetusmaksumusest.

Enne, kui arvestusmeetodit hakata otsima, peaks tegelikult ka hindama, kas meil on üldse tegemist varaga. Tegelikult tuleb tõsiselt üldse läbi mõelda, kas on tegemist sellise instrumendiga, mis meile tulevikus ettevõttesse raha sisse toob. See on võib-olla selline esimene küsimus ja sellele peaks konservatiivselt lähenema.

Lisa 3 järg

Autor: *Just, aga õiglase väärtuse meetodeid on ka n-ö natuke erinevaid: RTJ 3 all ei võeta maha võimalikke realiseerimisega kaasnevaid tehingu kulutusi ja Varude RTJ-i alusel võetakse müügikulutused maha – millist siin eelistada?*

Sander Kallasmaa: Siis oleks mõistlik lähtuda selle varaklassi arvestusmeetodist, mille all plaanitakse see krüptoraha kajastada.

Autor: *Nojah, muidugi vastavalt sellele siis, kus see on kajastatud. Aga kui pole aktiivset turgu, kuidas siis õiglast väärtust määrata või kuidas siis?*

Sander Kallasmaa: Ma arvan, et kui seda turgu ei ole, siis polegi võimalik õiglast väärtust määrata. Siis peaks lähtuma soetusmaksumuselt, aga jällegi peaks hindama, kas on indikatsioon, et see kaetav väärtus võiks olla väiksem, kui soetusmaksumus. Kui temaga olemasolevatel turgudel mingil määral kaubeldakse ja kaubeldakse oluliselt madalamas maksumus kui on soetusmaksumus, siis mina ütleks, et seda tuleks alla hinnata.

Autor: *Ehk siis põhimõtteliselt netorealiseerimismaksumuse järgi.*

Sander Kallasmaa: Nojah, varude puhul netorealiseerimismaksumus. Kui me räägime, et ta on kajastatud finantsinvesteeringus või immateriaalse varana, siis igasuguse põhivara puhul peaks selle kaetavat väärtust hindama. See kaetav väärtus on üks selline mõiste, mis on üks kahest, kas potentsiaalne müügihind või tema poolt n-ö teenitavate rahavoogude põhjal tuletatud maksumus. Kui soetusmaksumus on sellest kaetavast väärtusest kõrgem, siis tuleks alla hinnata kaetavale väärtusele. Paralleeli saab tuua jah selle netorealiseerimismaksumusega: n-ö hinnatakse seda, et ega tema soetusmaksumus ei oleks kõrgem, kui piltlikult öeldes see maksumus, mis temast võiks tulevikus saada või kui palju ta meile raha teenib.

Autor: *Seega siis soetusmaksumuse meetodit te otseselt nagu ei välista.*

Sander Kallasmaa: Ei, kindlasti mitte, aga kui soetusmaksumuse meetodit kasutatakse, siis peaks hindama ka kaetavat väärtust, et vajadusel soetusmaksumust alla hinnata. Soetusmaksumus ei saa olla selline jäik number, mis istub bilansis nii kaua, kuni see vara müüakse, vaid vajadusel tuleb teha allahindlusi. Võrreldes õiglase väärtuse meetodiga on vahe selles, et allahindlusi tuleb ikka teha, kui olukord seda nõuab, lihtsalt soetusmaksumuse puhul ei hinnata seda vara üles poole.

7. Autor: *Kuidas lahendada krüptoraha arvestusega seonduvat ajamahukuse probleemi, eriti kui on rohkem kui üht krüptovaluutat vaja kajastada?*

Sander Kallasmaa: Sellele ma ei oska võib-olla hästi vastata, sest ma ei ole ise praktiseerinud raamatupidaja. Ega siin tuleb n-ö oma arvestussüsteemi vastavalt arendada või... Ma ausalt isegi tõesti ei oska öelda seda. Mul endal ei ole sellist kokkupuudet olnud, et ma oleks pidanud arvestama neid. Ilmselt on siis võimalik mingid andmebaasid tekitada, kust saaks võib-olla siis summeeritud infot. Eks me peame siin tagama selle, et kõik tehingud eraldiseisvana oleksid ikkagi meil kuskil kättesaadavad ja hiljem uuesti taasesitatavad.

Autor: *Ja mis te arvate nendest spetsiifilistest raamatupidamise tarkvaradest, kas need võiks ka kaasa aidata?*

Sander Kallasmaa: Kindlasti võiks, jah. Kui keegi vastava tarkvara kirjutab, siis suure tõenäosusega see võiks antud valdkonnas paremini töötada kui täna olemas olevad. Samas võib-olla täna olemas olevad muudetakse ka selles osas. Kuigi ma ei usu, et seal hetkel nagu väga motivatsiooni võiks olla. Ma pigem näeksin võib-olla võimalusi sealt poolt, kui need krüptobörsid või siis n-ö rahakoti teenust pakkuvad ettevõtted oma rakendust vastavalt arendaksid, et see võib-olla annaks siis väljundeid, mida on ka raamatupidamisse lihtsam kanda. Aga noh, ma ei ole kindel, kas see valdkond mõtleb raamatupidamise seisukohast. Ja kui suur

Lisa 3 järg

see nõudlus raamatupidamise tarkvara ettevõtetele on, et võiks krüptoraha arvestuse moodulit või midagi sarnast arendama hakata.

8. Autor: *Milliseid probleeme või riski näete nt bitcoin'i kasutamisel maksevahendina ja kuidas saaks neid lahendada?*

Sander Kallasmaa: Maksevahendina kasutamisel on probleem see, et esiteks need maksed on suhteliselt aeglased täna ja suurim probleem on muidugi see, et kui see väärtus kiiresti kõigub ühes või teises suunas, siis ilmselt ei see makse tegija ega makse saaja n-ö usaldust väga ei võida. Tema levik tänu sellele on piiratum. Kui ma olen makse vastuvõtja, siis suure tõenäosusega ma tänases situatsioonis ei tahaks väga pikalt seda *bitcoin*'i enda käes hoida.

Autor: *Aga ma toon teile ühe näite: ma soetan ühe bitcoin'i väärtusega 4000 €, siis 31. detsember on tema õiglase väärtus 5000 €, et kas ma siis bilansipäeval kajastan seda n-ö kursikasumi?*

Sander Kallasmaa: No ütleme, et ilmselt *bitcoin*'i puhul ma tõesti ilmselt arvestaks teda õiglasel väärtusel ja bilansipäeval hindaksin ringi n-ö viimase tehingu järgi ja teeksin jah ümberhindluse: kajastaksin seda kasumiaruandes kuskil finantstuludes.

Autor: *Ja siis, kui ma näiteks hindasingi 5000 € peale ja sain kasumit 1000 €, aga 3. veebruaril ostan sellega arvuti ja siis on ta väärtus näiteks 3000 €, kas ma siis enne hindan ta ümber, et mis väärtuses ma võtan selle arvuti arvele?*

Sander Kallasmaa: Kas eeldus on nüüd see, et arvuti on ostetud otse *bitcoin*'i eest või vahepeal on see eurodeks vahetatud.

Autor: *Ma praegu mõtlesin otse bitcoin'iga.*

Sander Kallasmaa: See on hea küsimus. Tehingu hind on iseenesest teada.

Autor: *1 bitcoin, et minul on ta praegu arvel 5000 €-ga.*

Sander Kallasmaa: Jah, mul tekib ostmisel, kui ma käsitleks seda *bitcoin*'i näiteks finantsinvesteeringuna, eeldus on et n-ö mitterahalises vahetustehingus need kaubad vahetatakse lähtudes turuhinnast ehk hetkel, kui *bitcoin*'i turuhind on 3000 €, selle eest ma saan ühe arvuti n-ö eeldusena, et selle arvuti hind on ka ju 3000 €, et siis ma võtakski arvuti oma raamatupidamisse 3000 €-ga ja *bitcoin*'i puhul ma näitaksin kahjumit n-ö kursi muutusest.

Autor: *Kas mingeid riske võib tekitada, kui raha ei jõua kohale või, eks need riskid käivad kaasas.*

Sander Kallasmaa: Täpselt nii, neid riske võib ka kahtlemata olla. Süsteem on ilmselt tõesti riskantsem kui pangasüsteem, et see töötab selles osas suure tõenäosusega paremini.

9. Autor: *Millised probleemid esinevad, kui soovitakse töötajale palka maksta krüptorahas? Millised oleksid võimalikud lahendused?*

Sander Kallasmaa: Eks need probleemid on suhteliselt sarnased sellele eelmisele küsimusele. Siin tekib sama küsimuse, et kui see väärtus palju muutub: piltlikult öeldes, üks või teine pool võib sellest kahju saada ja teine kasu. Sama asi, et see makse kohale jõudmise aeg võib olla üsna pikk. Ma ei näe, et siin palga osas teistsugused riskid oleksid. Minu meelest see on suhteliselt sarnane.

Autor: *Ja väljamakse seisuga siis arvestatakse makse, ma saan aru.*

Sander Kallasmaa: See hetk, kui ettevõtte selle vara loovutab, kui see *bitcoin* tema rahakotist maha läheb, selle hetkega mina näitaks, et väljamakse on toimunud töötajale ja siis vastavasse kuusse tuleks siis maksuarvestus teha.

10. Autor: *Milliseid krüptoraha arvestuse probleeme toob endaga kaasa rahapesu, maksudest kõrvale hoidmine ja muu illegaalne tegevus krüptoraha maailmas? Kuidas neid riske saaks vältida?*

Sander Kallasmaa: Ma ei oska öelda, kui palju arvestusprobleeme see kaasa toob, et see toob pigem muid probleeme kaasa. Ma ei oska öelda jah, et see nüüd arvestust otseselt mõjutaks. Pigem on see nagu üldine majanduse ja riikide toimimise probleem, kuidas tagada see, et kriminaalne raha sellesse süsteemi ei jõua, kuidas osapoolte identiteet kindlaks teha.

Autor: *Raamatupidaja peaks selle eest vastutama mõnes mõttes.*

Sander Kallasmaa: Kui on tegemist raamatupidamisteenust pakkuva ettevõttega. See on sama, kui on suures summas sularaha, ka siis on teatud reeglid. Arvestuse osas ma ei näe nagu vahet. See on pigem nagu kogu see muu info, mis tehingutega tuleks kaasa hankida, aga et see nii-öelda raamatupidamises otsesest mõju minu jaoks ei avalda.

Autor: *Et noh põhiline ongi see, et peab raamatupidajal lihtsalt kõik selge olema (kui ta on nt raamatupidamisteenuse pakkuja), et mis tehinguid klient tegi.*

Sander Kallasmaa: Jah, eks ta peaks oma klienti ka instrueerima, millised on need rahapesu nõuded, et klient selles osas seadust täidaks. Ega noh raamatupidaja ei saa otseselt öelda, mis tehinguid ta teha tohib ja milliseid mitte, seal on nagu teised nõuded, mida tema peaks vastavalt tegema, kui on tehtud selliseid tehinguid. Kas ta peab seal teatise esitama või mitte. (Teatud juhtudel peaks see kohustatud isik, kelleks on ka raamatupidamisteenuse pakkuja, esitama rahapesu andmebüroole teatise, et selliseid tehinguid on toimunud.)

11. Autor: *Milliste probleemidega krüptoraha arvestuse osas olete kokku puutunud?*

Sander Kallasmaa: Eks põhiküsimus ongi olnud see, kas ja kus kajastada neid. Järgmine küsimus on tõesti see, et mis hinnas seda tuleb siis näidata.

Lisaküsimused on see, et kuidas teha kindlaks, kellele see rahakott kuulub, milles seda krüptoraha hoitakse. Üks on n-ö „külm“ ja teine on „kuum“ rahakott. Kuidas tõestada, kelle kontrolli all on see sisselõigimine ja eelkõige, kas see on ettevõtte või eraisiku oma.

See ei ole nii nagu pangakonto, kus on selgelt näha, kellele see pangakonto kuulub. Nende kontode puhul see üldiselt ei pruugi nii selge olla.

Autor: *Et raamatupidamises on oluline leida, kes seda siis n-ö kontrollib.*

Sander Kallasmaa: Kindlasti, sest see on üks vara definitsiooni põhikomponente, kas see vara on ettevõtte kontrolli all. Kui see ei ole ettevõtte kontrolli all, siis seda tema bilansis kajastada ei tohiks.

Autor: *Nojah osades keskkondades ongi, et konto on eraisiku nimel ja siis seda renditakse siis ettevõttele.*

Sander Kallasmaa: Selle osas võiks olla jah juriidiliselt siduv kokkulepe, et kellele see tegelikult kuulub, kes sellest kasu saab.

12. Autor: *Kas tulevikus on Eestis reaalne lahendus eraldi RTJ Krüptovara või tehakse pigem olemasolevatesse RTJ-desse täpsustusi, vastavalt sellele, kus teatud eesmärgil soetatud krüptoraha sobib kajastada?*

Sander Kallasmaa: Ma arvan, et lähema aja jooksul ei juhtu ei üht ega teist. Ma usun, et Eesti finantsarvestuse standardis tekib muudatus sel hetkel kui IASB on omalt poolt seisukohti esitanud. Ma arvan, et seejärel Raamatupidamise Toimikond vaataks, kas peaks esiteks selle tõlgenduse üle vaatama, teiseks, kas peaks juhendeid muutma. Kui kaldub arvamus sinna juhendite muutmise poole, kas siis mõistlikum on eraldi juhend teha või olemasolevatesse

Lisa 3 järg

täiendusi, et see otsus sõltub ka palju sellest, mida IASB otsustab. Kui IASB ütleb, et tegemist ongi täiesti iseseisva varaklassiga, siis on tõenäolisem eraldi RTJ-i tekkimine, kui öeldakse, et seda peaks kajastama ikkagi n-ö mingi olemasoleva varaklassi sees lähtudes olemasolevast definitsioonist või ütleme, et seda varaklassi definitsiooni täiendatakse, siis ma usun, et sarnane muutus toimub Eestis ka.

Raamatupidamise Toimkonna juhendites on ka selline põhimõte toodud, et kui mingil küll väga erandlikul juhul ettevõtte leiab, et mingi valdkonna kajastamine lähtudes RTJ-dest ei anna kõige õiglasemat pilti, siis ta võib n-ö oma arvestuspõhimõtted välja mõelda. Siis ta peab muidugi selgitama neid aruandes, miks ta on teistmoodi teinud, aga see võimalus on olemas ja nende samade krüptovarade puhul on võimalik seda kasutada. Juhendite kirjutamise ajal sellist loogilist võimalust ei eksisteerinud ja ilmselt inimesed ei osanud midagi sellist ka ette kujutada.

Autor: *Kas põhimõtteliselt siis võib Eesti ettevõtte, kes teeb RTJ-i ehk Eesti finantsaruandluse standardi alusel oma aruannet, näiteks kajastada n-ö sarnaselt selle IAS 38-ga ehk loob selle eeskujul arvestuspõhimõtted, kui ta põhjendab ära.*

Sander Kallasmaa: See on põhimõtteliselt võimalik, just nimelt ta peaks põhjendama ja see n-ö klassi või liigi valik peaks lähtuma selle n-ö soetatud vara kasutuseesmärgist: majanduslik sisu on siin see, mis on oluline.